

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องมอญร้องไห้ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังนี้

1. การฝึกอบรมทางไกล
2. ความเป็นมา การอพยพของชนชาติมอญ ความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติมอญและชนชาติไทย
3. ความเป็นมาของมอญร้องไห้และประเพณีการร้องไห้หลังการตายของชนชาติต่างๆ
4. การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และประยุกต์วัฒนธรรมและประเพณีมอญ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การฝึกอบรมทางไกล

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้จัดระบบการเรียนการสอนที่ไม่มีชั้นเรียน แต่อาศัยสื่อประสมอัน ได้แก่ สื่อทางไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริม รวมทั้งศูนย์บริการทางการศึกษา โดยมุ่งให้ผู้เรียนเรียนได้ ด้วยตนเองอยู่ที่บ้าน ไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ การเรียนการสอนทางไกลเป็นการสอนที่ผู้เรียนและผู้สอนจะอยู่ไกลกัน แต่สามารถมีกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันได้ โดยอาศัยสื่อประสม เป็นสื่อการสอน โดยผู้เรียนผู้สอนมีโอกาสพบหน้ากันอยู่บ้าง ณ ศูนย์บริการการศึกษาเท่าที่จำเป็น การเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากสื่อประสมที่ผู้เรียนใช้เรียนด้วยตนเองในเวลาและสถานที่ที่สะดวก

1.1 ความหมายการศึกษาทางไกล

การศึกษาทางไกล (distance education) มีชื่อเรียกหลายอย่างแตกต่างกันไปตามวิวัฒนาการ และแนวคิดทางการจัดการศึกษาของแต่ละประเทศและนักวิชาการแต่ละคน คำที่ใช้เรียก เช่น การเรียนทางไกล (distance learning) การศึกษาด้วยตนเอง (self study) การศึกษาอิสระ (independent study) การศึกษาทางไปรษณีย์ (correspondence study) การเรียนแบบเปิด (open learning) การเรียนที่บ้าน (home study) การเรียนด้วยสื่อการสอนที่จัดทำมาก่อน (guided didactic conversation) และการศึกษาไร้พรมแดน (borderless education) คำเรียกต่างๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นลักษณะหรือรูปแบบที่สะท้อนความหมายของการศึกษาทางไกลในแต่ละอย่างที่เกิดขึ้น กล่าวคือการศึกษาทางไกลหรือการเรียนทางไกล ให้ความหมายที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการศึกษาที่ผู้สอนและผู้เรียนอยู่ห่างกันจะเป็นด้วยสถานที่หรือเวลาที่ที่สุดแล้วแต่ ส่วนคำ การศึกษาอิสระ ให้ความหมายที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการเรียนที่ผู้เรียนมีอิสระในการกำหนดสถานที่ เวลา และวิธีเรียนของตนเองตามความเหมาะสม หรือตามความต้องการของแต่ละคนซึ่งแตกต่างกัน การศึกษาทางไปรษณีย์ แสดงให้เห็นถึงวิธีการจัดการศึกษาที่เน้นการจัดส่งแบบเรียน และสื่อต่าง ๆ รวมทั้งการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน กระทำผ่านทางไปรษณีย์ ซึ่งต้องใช้เวลาเดินทางสู่จุดหมายแตกต่างกันไปตามความห่างไกลของสถานที่อยู่ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การเรียนหรือการศึกษาแบบเปิด หมายถึงการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนอย่างทั่วถึง โดยไม่มีข้อกีดกันเรื่องอายุ เพศ อาชีพ สถานที่อยู่ และข้อบกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา การเรียนที่บ้าน แสดงให้เห็นว่าลักษณะการเรียนหรือการศึกษาจะเกิดขึ้นที่บ้านของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งตรงกันข้ามกับการศึกษาในระบบปกติที่การเรียนหรือการศึกษาจะเกิดขึ้นที่สถานศึกษาเป็นส่วนใหญ่ สำหรับคำ การเรียนด้วยสื่อการสอนที่จัดทำมาก่อน สะท้อนให้เห็นว่าแม้จะเป็นการศึกษาที่ผู้เรียนมีอิสระแต่ผู้เรียนก็ต้องเรียนตามแบบเรียนหรือสื่อการสอนที่สถาบันการศึกษาจัดทำ

ให้แก่ผู้เรียน ส่วนค่า การศึกษาไร้พรมแดน แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของสื่อและเทคโนโลยีการศึกษาที่ไม่มีสิ่งใดมาติดกัน หรือเป็นพรมแดนของการศึกษาเล่าเรียนได้ ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนจากสถาบันหนึ่งสถาบันใดได้ทั่วโลก โดยไม่ต้องเดินทางไปเข้าเรียนยังสถานที่ตั้งของโรงเรียนนั้นโดยตรง

จากการที่มีคำเรียกแตกต่างกัน และแต่ละคำที่เรียกก็แสดงความหมายและลักษณะการจัดการแตกต่างกันดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้นักวิชาการต่าง ๆ ยังไม่มีคำนิยามของการจัดการศึกษาแบบนี้เป็นที่แน่นอน ซึ่งความหมายที่เป็นที่ยอมรับในลักษณะที่เป็นกลางที่สุดในการอธิบายถึงการจัดการศึกษาการเรียนการสอนที่ผู้สอนและผู้เรียนอยู่ห่างจากกัน ก็คือคำว่า การศึกษาทางไกล (ประยูร ศรีประสาธน์, 2544)

อย่างไรก็ตามในที่นี่ขอกำหนดความหมายของการศึกษาทางไกลว่า หมายถึง การจัดการศึกษาที่ผู้สอนและผู้เรียนอยู่ห่างกัน ผู้เรียนมีอิสระในการกำหนดสถานที่ เวลา และวิธีเรียนของแต่ละคนตามความเหมาะสมและติดต่อสื่อสารกับผู้สอนผ่านสื่อต่างๆ การศึกษาประเภทนี้เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนอย่างทั่วถึงตามความสนใจของแต่ละคน

1.2 ความหมายของการฝึกอบรมทางไกล

ความหมายของการฝึกอบรมทางไกลมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

นิคม ทาแดง (2537) กล่าวว่าเนื่องจากการฝึกอบรมทางไกลได้เลียนแบบวิธีการมาจากการศึกษาทางไกลซึ่งเป็นระบบที่มีเป้าหมายในการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้มีความเสมอภาค สามารถตอบสนองต่อลักษณะของความแตกต่างระหว่างบุคคลทุกแง่มุมได้ โดยมีมุ่งถ่ายทอดเนื้อหาสาระผ่านสื่อต่างๆ ตามความเหมาะสมและลดบทบาทการเผชิญหน้าระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นการฝึกอบรมทางไกลจึงเป็นระบบการฝึกอบรมที่ออกแบบระบบให้สามารถถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ทักษะ และเจตคติ โดยสื่อวัสดุ อุปกรณ์ วิธีการและสื่อบุคคลในลักษณะต่างๆ และมีการเผชิญหน้าระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมกับผู้รับการฝึกอบรมในสัดส่วนที่น้อยที่สุดคงไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นและไม่สามารถทดแทนได้ด้วยสื่ออื่นเท่านั้น ระบบสื่อการฝึกอบรมทางไกลจึงเป็นระบบสื่อประสมเหมือนกับระบบสื่อของระบบสื่อการฝึกอบรมทางไกลคือเป็นระบบสื่อประสมบูรณาการ หรือสื่อประสมแยกบทบาทไปด้วย

โดยสรุปแล้วการฝึกอบรมทางไกลเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ ทักษะ และความคิดแก่ผู้เรียนให้สามารถคิดและทำงานให้บรรลุเป้าหมายเดียวกันได้ และด้วยสถานการณ์ของสังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และสังคมข่าวสารทำให้มีการฝึกอบรมทางไกลขึ้น เป็นการฝึกอบรมที่ถ่ายทอดเนื้อหาสาระและประสบการณ์โดยสื่อมากกว่าการเผชิญหน้าระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมกับผู้รับการฝึกอบรม

1.3 การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล

การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล เป็นขั้นตอนการออกแบบระบบการฝึกอบรม ครอบคลุมการวางแผนเตรียมการ และผลิตสื่อการฝึกอบรม ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างตามประเภทของระบบการฝึกอบรมทางไกล ประเภทโครงสร้างสื่อหลัก-สื่อเสริม คือระบบการฝึกอบรมที่ยึดสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นสื่อหลัก โดยบรรจุเนื้อหาสาระ ทักษะ และประสบการณ์ต่างๆ ที่ต้องการจะถ่ายทอดทั้งหมดลงในสื่อหลักนี้ แล้วเสริมจุดอ่อนของสื่อหลักด้วยสื่อเสริมที่เหมาะสมในลักษณะต่างๆ ตามความจำเป็น การฝึกอบรมประเภทโครงสร้างสื่อหลัก-สื่อเสริมนี้มี 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก และการฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อโสตทัศนเป็นสื่อหลัก (นิคม ทาแดง, 2537)

1) การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก เป็นการฝึกอบรมที่บรรจุเนื้อหาสาระ ทักษะ ประสบการณ์ แนวคิด และเจตคติ ทั้งหมดตามหลักสูตร หรือตามวัตถุประสงค์โดยสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นเอกสาร

สิ่งพิมพ์แบบโปรแกรมที่ผู้รับการฝึกอบรมสามารถอ่านและฝึกปฏิบัติได้ด้วยตนเอง เช่น เป็นชุดฝึกอบรมแบบโปรแกรมที่แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วย ตอน และเรื่อง ควบคู่กับแบบฝึกปฏิบัติหรือโปรแกรมที่แทรกแบบฝึกปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของเนื้อหาสาระ หรืออาจเป็นตำราชุดหลายเล่ม ที่มีคู่มือการใช้และจัดโปรแกรมการอ่านให้ผู้รับการฝึกอบรมได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติ ได้ตามความเหมาะสมกับเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล แต่ขีดความสามารถของสื่อสิ่งพิมพ์มีข้อจำกัดในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระบางประเภทอยู่มาก การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักนี้จึงจำเป็นต้องมีสื่อเสริมเข้ามาช่วยเพื่อเสริมและเติมเต็มในส่วนที่สื่อสิ่งพิมพ์ไม่สามารถถ่ายทอดได้ หรือถ่ายทอดได้ไม่ชัดเจนหรือไม่สมบูรณ์สำหรับบางเรื่อง หรือบางบุคคลที่มีความสามารถและจริตการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน สื่อเสริมอาจประกอบด้วย (1) สื่อโสตทัศน เช่น รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกภาพ สื่อเทคนิคโสตทัศน เป็นต้น (2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ สื่อโทรสาร เทลเท็กซ์ เป็นต้น (3) ปฏิสัมพันธ์โดยสื่อสารโทรคมนาคม เช่น การให้งานและส่งงานทางไปรษณีย์ ไปรษณีย์เสียง ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ การประชุมทางไกลด้วยเสียง การประชุมทางไกลด้วยภาพ เป็นต้น และ (4) ปฏิสัมพันธ์โดยบุคคล เช่น การพบปะกับผู้ให้การฝึกอบรมตามนัดหมาย การฝึกอบรมเสริม การฝึกอบรมเข้ม และการประชุมปฏิบัติการในเรื่องที่มีความจำเป็น เป็นต้น

2) การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อโสตทัศนเป็นสื่อหลัก เป็นการฝึกอบรมที่ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ประสบการณ์ ทักษะ แนวคิด และเจตคติ ที่ต้องการฝึกอบรมโดยสื่อโสตทัศนเพื่อเสริมเติมเต็ม ส่วนที่ไม่ชัดเจนหรือขาดหายไปด้วยสื่อเสริมอื่นๆ ตามความเหมาะสม การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อโสตทัศนเป็นสื่อหลักนี้มีสื่อหลักได้หลายประเภทตามความเหมาะสม เช่น ในกรณีที่ผู้รับการฝึกอบรมอยู่กระจัดกระจายห่างไกลอาจจัดฝึกอบรมทางไกลโดย (1) การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้รายการวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อหลัก และ (3) การฝึกอบรมที่มุ่งให้ผู้รับการฝึกอบรมสามารถควบคุมการใช้สื่อและบริหารเวลาการฝึกอบรมด้วยตนเอง ก็อาจจัดเป็นการฝึกอบรมทางไกล โดยใช้เทปบันทึกเสียงเป็นสื่อหลัก (4) การฝึกอบรมทางไกลโดยใช้เทปบันทึกภาพเป็นสื่อหลัก และ (5) การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อเทคนิคโสตทัศนเป็นสื่อหลัก (audio-vision)

การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อโสตทัศนเป็นสื่อหลักทั้ง 5 ประเภท จำเป็นต้องมีสื่อเสริมตามความเหมาะสมของแต่ละประเภท สื่อเสริมต่างๆ ได้แก่ (1) สื่อสิ่งพิมพ์ (2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์และโทรคมนาคม (3) การปฏิสัมพันธ์โดยสื่อ และ (4) การปฏิสัมพันธ์โดยบุคคล ในทำนองเดียวกันกับการฝึกอบรมทางไกลซึ่งใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก

ในการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลไม่ว่าจะเป็นชุดฝึกอบรมที่ใช้สื่อประเภทใดก็ตามจะมีกระบวนการและขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1. ศึกษาความต้องการของผู้เข้ารับการอบรม ขั้นตอนนี้นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะจะทำให้ผู้พัฒนาชุดฝึกอบรมได้แนวทางในการสร้างชุดฝึกอบรม
2. วางแผนการพัฒนาชุดฝึกอบรม โดยนำข้อมูลที่ได้จากข้อ 1 มาวางแผนการกำหนดลักษณะชุดฝึกอบรม และเลือกสื่อที่เหมาะสม พร้อมทั้งกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงาน
3. สร้างชุดฝึกอบรมตามแผนที่วางไว้ และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา
4. นำชุดฝึกอบรมไปทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบความพร้อมก่อนนำไปใช้จริง แล้วนำผลการทดลองมาปรับปรุง
5. นำชุดฝึกอบรมไปใช้กับผู้เข้าอบรมตามรูปแบบที่กำหนด
6. ประเมินชุดฝึกอบรม แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงชุดฝึกอบรมดังกล่าว

ผู้ที่ต้องการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลจะต้องดำเนินตามขั้นตอนข้างต้นจึงจะได้ชุดฝึกอบรมทางไกลที่เหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรม

1.4 องค์ประกอบของชุดฝึกอบรมทางไกล

องค์ประกอบของชุดฝึกอบรมทางไกลมีผู้กล่าวถึงไว้ดังนี้

นิคม ทาแดง (2537) เห็นว่าชุดฝึกอบรมทางไกลคือ ชุดสำเร็จที่ใช้เป็นแนวทางและเครื่องมือในการฝึกอบรมทางไกลอย่างมีระเบียบระบบ ทั้งในส่วนของวิทยากรที่ให้การฝึกอบรมและผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยมีการกำหนดขั้นตอนของการฝึกอบรม กำหนดสื่อ กำหนดกิจกรรม กำหนดเนื้อหา ประสบการณ์ และเครื่องมือประเมินผลการฝึกอบรมไว้อย่างครบถ้วน ชุดฝึกอบรมไม่ว่าจะเป็นแบบธรรมดาหรือแบบทางไกล จะแตกต่างกันเพียงวิธีการ ส่วนเนื้อหาสาระจะเหมือนกัน เช่น ชุดฝึกอบรมประกอบการบรรยาย ชุดฝึกอบรมประกอบกลุ่มกิจกรรม ชุดฝึกอบรมรายบุคคล

พารีก และราว (Pareek and Roa, 1981) ได้กล่าวถึงชุดฝึกอบรมว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของหลักสูตรการฝึกอบรมแบบยัดยัดวัตถุประสงค์ที่รวบรวมเอาวัตถุประสงค์การฝึกอบรม เนื้อหา กิจกรรม วิธีการสอน และการประเมินการฝึกอบรมเข้าไว้ทั้งหมด (self-contained unit) ชุดฝึกอบรมจึงเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมประเภทหนึ่ง ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นชุดฝึกอบรมที่ศึกษาได้ด้วยตนเอง (self-learning module) และชุดฝึกอบรมที่ใช้สอน (teaching module)

สุเทพ หุ่นสวัสดิ์ (2540) กล่าวถึง ชุดฝึกอบรมว่าโดยทั่วไปประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) **วัตถุประสงค์การฝึกอบรม** ในวัตถุประสงค์จะระบุว่า เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมผ่านการฝึกอบรมแล้วควรมีพฤติกรรมเช่นใด พฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวที่แสดงออกจะเป็นผลจากการเรียนรู้ ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมควรระบุในลักษณะของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม คือ สามารถวัดได้ สังเกตได้

2) **เนื้อหาของการฝึกอบรม** เป็นเรื่องราวหรือกิจกรรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

3) **วิธีการฝึกอบรม** หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งมีหลายวิธีคือ

ก. การศึกษาด้วยตนเอง หมายถึง การฝึกอบรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถศึกษาด้วยตนเองโดยทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ตามที่ระบุไว้ในคู่มือการบรรยาย เป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ฟังการบรรยายจากวิทยากรที่จัดให้ตลอดระยะเวลาการฝึกอบรม

ข. ใช้ทั้งสองวิธีประกอบกัน คือมีทั้งการบรรยายจากวิทยากร และให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมศึกษาเองบางส่วน

4) **สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม** หมายถึง สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ใช้ในการฝึกอบรม เช่น วิทยทัศน์ สไลด์ แผ่นภาพโปรงใส คู่มือ แบบฝึกหัด เอกสารที่เกี่ยวข้องและอุปกรณ์ที่อาจมี

5) **การประเมินผลการฝึกอบรม** หมายถึง การวัดผลสัมฤทธิ์ในการฝึกอบรมว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์เพียงใด เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ซึ่งสามารถวัดได้หลายวิธี เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ หรือใช้แบบทดสอบ

ทั้งนี้การประเมินผลการฝึกอบรมจะนิยมทำการประเมินความพึงพอใจด้วย เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำเสนอภาพรวมของการฝึกอบรม และเพื่อการปรับปรุงแก้ไขการฝึกอบรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

1.5 การดำเนินการฝึกอบรมทางไกล

เมื่อสร้างชุดฝึกอบรมทางไกลขึ้นแล้ว จะต้องมีการนำชุดฝึกอบรมดังกล่าวไปใช้ตามที่ได้ออกแบบไว้ นิคม ทาแดง (2537) ได้กล่าวถึงการดำเนินการฝึกอบรมทางไกลประเภทโครงสร้างสื่อหลัก-สื่อเสริม ซึ่งมีขั้นตอนและการดำเนินการ ดังนี้

1) **การจัดปฐมนิเทศ** การฝึกอบรมทางไกลประเภทโครงสร้างสื่อหลัก-สื่อเสริมจะต้องมีการปฐมนิเทศในขั้นตอนแรกของการฝึกอบรม เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการทดสอบก่อนการฝึกอบรม ซึ่งแจ้งวิธีฝึกอบรมทางไกล วิธีศึกษาจากสื่อหลัก นวัตกรรมเกี่ยวกับการรับบริการการฝึกอบรมเสริมและฝึกอบรมเข้ม วิธีเตรียมการต่างๆ เพื่อการฝึกอบรมเสริมและฝึกอบรมเข้ม เป็นต้น

2) **การปฏิสัมพันธ์ในระหว่างการฝึกอบรม** การฝึกอบรมทางไกลประเภทสื่อหลักสื่อเสริมนี้ ในขั้นตอนของการศึกษาเนื้อหาสาระและฝึกฝนทักษะพื้นฐานที่สามารถฝึกฝนด้วยตนเองได้ ผู้รับการฝึกอบรมจะศึกษาและฝึกฝนด้วยตนเองโดยสื่อต่างๆ ในระหว่างที่ศึกษาและฝึกฝนด้วยตนเองนี้อาจมีปัญหาหรือความจำเป็นที่จะต้องติดต่อสอบถามผู้ให้การฝึกอบรมหรือผู้เกี่ยวข้อง ที่เกิดจากสาเหตุต่างๆ เช่น จากความไม่ชัดเจนของระบบสื่อและวิธีถ่ายทอด จากลักษณะแห่งความแตกต่างระหว่างบุคคล และเพื่อการให้ข้อมูลย้อนกลับอันเป็นหลักการสำคัญของการศึกษารายบุคคล ระบบสื่อสารเพื่อการปฏิสัมพันธ์ในระหว่างการฝึกอบรม อาจเตรียมการไว้หลายลักษณะ หลายช่องทางตามความเหมาะสมของระบบการฝึกอบรม และสภาพแวดล้อมทางการสื่อสารและโทรคมนาคม ซึ่งอาจทำได้โดยการปฏิสัมพันธ์โดยสื่อ และโดยบุคคล

ก. ระบบการปฏิสัมพันธ์โดยสื่อ อาจทำได้โดยการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย โทรสาร (Fax) โทรศัพท์ ไปรษณีย์เสียง (Voice Mail) ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) โทรศัพท์ภาพ (Videophone) การประชุมทางไกลด้วยเสียง (Audio Teleconference) การประชุมทางไกลด้วยภาพ (Video Teleconference) และการติดต่อสื่อสารด้วยระบบบริการรวมเครือข่ายดิจิทัล (ISDN) เป็นต้น

ข. การปฏิสัมพันธ์โดยบุคคล อาจเตรียมการไว้โดยการนัดหมายรายบุคคล การนัดหมายพบปะกลุ่มเล็ก หรือกลุ่มใหญ่ การพบปะโดยการฝึกอบรมเสริม การพบปะโดยการฝึกอบรมเข้ม เป็นต้น

3) **การฝึกอบรมเสริมและการฝึกอบรมเข้ม** ระบบการฝึกอบรมทางไกลประเภทโครงสร้างสื่อหลัก-สื่อเสริมนี้ ถ้าระบบที่ออกแบบไว้มีการฝึกอบรมเสริมและ/หรือฝึกอบรมเข้มไว้สำหรับเสริมเติมเนื้อหาสาระ ทักษะ และประสบการณ์ที่ไม่สามารถถ่ายทอดได้ด้วยสื่ออื่นได้ จะต้องกำหนดสิ่งที่ผู้รับการฝึกอบรมต้องเตรียมการ ตารางเวลา และสถานที่สำหรับการฝึกอบรมเสริมและฝึกอบรมเข้มแล้วแต่กรณีให้เป็นไปตามระบบบริหาร ระบบบริการ ระบบการจัดการ และระบบสื่อของการฝึกอบรมเสริมหรือฝึกอบรมเข้ม เป็นต้น

ส่วนการกำหนดระยะเวลาของกิจกรรมต่างๆ นั้น นิคม ทาแดง ระบุในเรื่องดังกล่าวว่า ควรคำนึงถึงความยากง่ายของเนื้อหา ลักษณะกิจกรรมที่กำหนดให้ทำ ลักษณะของผู้รับการฝึกอบรม และปริมาณเนื้อหาของชุดฝึกอบรม โดยผู้ออกแบบชุดฝึกอบรมจะเป็นผู้กำหนดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ในการสร้างชุดฝึกอบรมครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาจากสิ่งที่ควรคำนึงถึงดังนี้

1. ความยากง่ายของเนื้อหา เนื้อหาในชุดฝึกอบรมเป็นเรื่องที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ เพราะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้รับการอบรมส่วนใหญ่มีประสบการณ์ตรง เนื่องจากเป็นผู้ทำงานในท้องถิ่น หรือมีภูมิสำเนาในท้องถิ่นนั้น การจัดส่งให้ศึกษาล่วงหน้า 1 สัปดาห์ ทำให้ผู้รับการอบรมได้ศึกษาทำความเข้าใจ

เนื้อหาและรายละเอียดต่างๆ ในเบื้องต้น เกิดความคิดรวบยอดที่เมื่อได้นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการฝึกอบรมจะทำให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์หลังการฝึกอบรมสูงขึ้น

2. ลักษณะกิจกรรมที่กำหนดให้ทำ กิจกรรมที่ให้ทำกำหนดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และยังเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำด้วย ทำให้ง่ายต่อการปฏิบัติ

3. ลักษณะของผู้รับการฝึกอบรม เป็นผู้ที่ปฏิบัติการสอนหรือทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนจึงมีภาระงานมาก การกำหนดระยะเวลาในการศึกษาชุดฝึกอบรมจึงควรกำหนดโดยใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ก่อนมาฝึกปฏิบัติ และใช้เวลาในการฝึกปฏิบัติเพียง 1 วัน เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ครบถ้วน โดยไม่ต้องกังวลว่าจะกระทบกับภาระงานประจำที่รับผิดชอบ

4. ปริมาณเนื้อหาของชุดฝึกอบรม ปริมาณเนื้อหาที่กำหนดให้ศึกษาในชุดฝึกอบรมมีผลต่อการออกแบบด้วย หากเนื้อหาที่มีปริมาณมากผู้รับการฝึกอบรมจะต้องใช้เวลานานในการศึกษา ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย จึงควรเลือกนำเสนอเนื้อหาเฉพาะที่เป็นสาระสำคัญและมีปริมาณที่พอเหมาะ โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมเป็นสำคัญ

เนื่องจากลักษณะของเนื้อหาเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้รับการฝึกอบรม จึงไม่จำเป็นต้องใช้เวลานานในการทำความเข้าใจ ดังนั้นในการดำเนินการฝึกอบรมครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงกำหนดให้ผู้รับการอบรมมีเวลาในการศึกษาเนื้อหา 1 สัปดาห์ และมาฝึกปฏิบัติ 1 วัน

1.6 การประเมินชุดฝึกอบรมทางไกล

นิพนธ์ สุขปรีดี (2537) ระบุว่าในขบวนการจัดการฝึกอบรมอาจจะใช้ระบบการจัดการฝึกอบรมตามแบบของอิลายหรือรูปแบบอื่นๆ ใดก็ตาม สิ่งที่สำคัญในการที่ทราบว่าการฝึกอบรมบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ และมีข้อบกพร่องอันใดของการฝึกอบรมที่ควรจะได้รับ การวิเคราะห์เพื่อแก้ไขการจัดการอบรมในครั้งต่อไป การประเมินการจัดการฝึกอบรมมีขอบข่ายของการประเมินในเรื่องต่อไปนี้

1) การประเมินวัตถุประสงค์ในชุดฝึกอบรม

เมื่อการฝึกอบรมเสร็จสิ้นแล้ว เราควรจะออกแบบสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์ ผู้ให้การฝึกอบรม และผู้เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่ตั้งไว้เหมาะสมกับสถานการณ์การแก้ปัญหาในปัจจุบันมีความทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์ของปัญหา วัตถุประสงค์ที่ตั้งขึ้นมีความกระชับชัดเจนทำให้ทุกคนเข้าใจถึงพฤติกรรม วัตถุประสงค์สุดท้ายอย่างชัดเจน วัตถุประสงค์เป็นที่ยอมรับและต้องการของผู้รับการฝึกอบรม หรือเป็นวัตถุประสงค์ที่จัดทำขึ้นเพื่อบุคคลบางกลุ่มมากกว่าที่จะก่อประโยชน์ในการปรับปรุงทักษะและความรู้ของผู้รับการฝึกอบรม

2) การประเมินเนื้อหาสาระในชุดฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรมควรได้มีการประเมินด้านเนื้อหาสาระการฝึกอบรมว่า มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมหรือไม่ เพียงใด เนื้อหาสาระของการฝึกอบรมมีขอบเขตเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และระยะเวลาของการฝึกอบรมหรือไม่ เนื้อหาสาระแต่ละตอนมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กันอย่างไร เนื้อหาสาระของการฝึกอบรมสามารถพัฒนาความรู้ทักษะของผู้รับการอบรมเป็นขั้นตอนให้สามารถกระทำพฤติกรรมสุดท้ายตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ สิ่งเหล่านี้ควรได้วิเคราะห์เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข

3) การประเมินผู้รับการฝึกอบรม

การประเมินก่อนการรับการฝึกอบรมควรได้รับการประเมินเพื่อการวิเคราะห์และปรับปรุงระบบในเรื่องที่เกี่ยวกับความเหมาะสมในรูปแบบของการประเมินก่อนการฝึกอบรม เช่น วิธีการ สัมภาษณ์ ข้อสอบแบบสอบถาม เวลา การสังเกตเหมาะสมในการประเมินเพียงใด มีสิ่งใดควรพิจารณาปรับปรุงทางด้านวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระการประเมินก่อนการฝึกอบรม ให้ผู้รับการฝึกอบรมทุกคนเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์มาตรฐานของการรับการฝึกอบรม ได้รับโอกาสอย่างเสมอภาคและยุติธรรมที่สุด เพื่อเป็นแนวทางที่จะให้ผู้จัดการฝึกอบรมได้เตรียมพิจารณาด้านยุทธศาสตร์การฝึกอบรมให้เหมาะสมกับผู้รับการฝึกอบรมทุกคนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้การฝึกอบรมมีประสิทธิภาพสูงสุดในสถานการณ์การฝึกอบรม

4) การประเมินยุทธศาสตร์การฝึกอบรม

วัตถุประสงค์ของการใช้ยุทธศาสตร์ฝึกอบรมมุ่งให้ผู้รับการฝึกอบรมได้มีโอกาสสัมผัสสถานการณ์ดังต่อไปนี้ (1) ให้ผู้รับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างกระฉับกระเฉงทุกคน การประเมินการฝึกอบรมจะประเมินรูปแบบของยุทธศาสตร์การฝึกอบรมว่าเหมาะสม ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมมีกิจกรรมที่สนุกสนาน กระทำตลอดเวลา หรือในเวลาอันเหมาะสมทุกคนหรือไม่ ในการใช้ยุทธศาสตร์การฝึกอบรมที่ดีผู้รับการฝึกอบรมจะไม่รู้สึกเบื่อหน่าย นิ่งหลับ หรือนิ่งเฉยๆ เพื่อดูผู้อื่นกระทำกิจกรรม ยุทธศาสตร์การฝึกอบรมที่ดีจะต้องก่อให้เกิดความเสมอภาคของผู้รับการฝึกอบรมทุกคนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยได้รับความรู้ และทักษะตรงเป้าหมายของการฝึกอบรม (2) ผู้รับการฝึกอบรมต้องได้รู้ผลการกระทำกิจกรรมของตนเองทุกคนในทันทีที่กระทำกิจกรรมเสร็จสิ้น ดังนั้น ผู้ให้การฝึกอบรมต้องจัดเตรียมสถานการณ์ที่จะให้ผู้รับการฝึกอบรมสามารถได้ทราบผลการปฏิบัติกิจกรรมว่าถูกหรือผิดอย่างไร โดยการให้เพื่อน หนังสือ แบบเฉลย กิจกรรม เครื่องสอนเป็นสื่อช่วยในการบอกผลกิจกรรม นอกเหนือจากผู้ให้การฝึกอบรมได้บอก (3) ผู้ให้การฝึกอบรมควรจะใช้ยุทธศาสตร์การฝึกอบรมที่ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมได้ศึกษาเป็นขั้นตอนทีละน้อย แล้วปฏิบัติกิจกรรมเพื่อขจัดปัญหาการจำ การลืมของความรู้ทักษะ เช่น ผู้รับการฝึกอบรมได้รับความรู้ ทักษะ 15 ถึง 20 นาที แล้วควรจะได้มีการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการนำความรู้ ทักษะ ไปประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง ในการฝึกอบรมการทำแผ่นใสด้วยเทคนิคต่างๆ นั้นผู้ให้การฝึกอบรมควรให้ความรู้ ทักษะ เพียง 1-2 เทคนิค แล้วให้โอกาสผู้รับการฝึกอบรมปฏิบัติการทำแผ่นใสด้วยเทคนิคที่ได้ฝึกอบรมจะได้ผลดีกว่า การให้ความรู้ทักษะทุกๆ อย่างแล้วปฏิบัติการเพียง 2-3 เทคนิค (4) การจัดสถานการณ์การฝึกอบรมเป็นขั้นตอนทีละน้อย และให้มีการกระทำกิจกรรมทุกๆ ขั้นตอน เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมได้รับความรู้ ทักษะ และผลการเรียนรู้ทำให้มีโอกาสกระทำกิจกรรมได้ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นการเสริมแรงของผู้รับการฝึกอบรมได้รับการเสริมแรงมากน้อยเพียงใด และควรปรับปรุงในเรื่องการเสริมแรงอย่างไร การประเมินผลยุทธศาสตร์การฝึกอบรมจะต้องพิจารณาหาข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์หว่า ผู้จัดการฝึกอบรมได้ใช้ยุทธศาสตร์การฝึกอบรมที่ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมมีกิจกรรมที่สนุกสนานทุกขั้นตอน โดยสามารถตรวจสอบผลของกิจกรรมของตนเป็นรายบุคคลได้เพื่อให้เกิดการเสริมแรงของการฝึกอบรม การประเมินในเรื่องยุทธศาสตร์การสอนถ้าเราสามารถประเมินได้ละเอียดเพียงใด จะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงระบบการฝึกอบรมมีประสิทธิภาพแต่อย่าลืมว่าการประเมินไม่ควรใช้วิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกตัวว่าตนเองกำลังทำงานจำเจน่าเบื่อหน่าย ผู้ประเมินควรใช้วิธีการหลายๆ วิธี

5) การประเมินสถานที่ เวลา และสื่อการฝึกอบรม

ในการจัดฝึกอบรมควรจะได้มีการประเมินจัดการฝึกอบรมว่าเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับการฝึกอบรมเพียงใด บรรยากาศการฝึกอบรมสถานที่นั้นๆ ดีเพียงใดระบบเสียงชัดเจนพอที่จะทำให้ผู้รับการฝึกอบรมสามารถที่จะรับฟังได้ถูกต้องและไม่เกิดความรำคาญ การจัดระบบแสงสว่างพอเหมาะพอดีที่จะใช้สื่อและจัดบันทึกการบรรยาย การถ่ายเทอากาศของสถานที่จัดฝึกอบรมสะดวกสบายหรือไม่ ในขณะที่มีการฝึกอบรมมีเสียงรบกวนจากภายนอกเข้ามารบกวนสถานที่ฝึกอบรมหรือไม่ ระยะเวลาการฝึกอบรมเป็นเวลาที่เหมาะสมกับที่ผู้รับการฝึกอบรมสะดวกที่จะเข้าร่วมการฝึกอบรม และเป็นช่วงเวลาพอดีที่ไม่ยาวนานหรือเร็วเกินไปจนทำให้ผู้รับการฝึกอบรมเบื่อหน่าย หรือเร็วเกินไปจนทำให้ผู้รับการฝึกอบรมไม่สามารถจะเข้าใจอะไรได้ด้านสื่อการฝึกอบรม ควรจะประเมินทางด้านการบริการสื่อการฝึกอบรมว่า ทั้งผู้ให้การฝึกอบรมและผู้รับการฝึกอบรมมีความสะดวก

สรุปได้ว่าการฝึกอบรมทางไกลเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงานที่ดีขึ้น โดยใช้ปัจจัยที่นำความสำเร็จมาสู่การฝึกอบรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งคือ การใช้กิจกรรมทางด้านเทคโนโลยีการศึกษาและการใช้วิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งหมายถึง การใช้วัสดุอุปกรณ์ เพราะจะช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะช่วยสร้างความเข้าใจอย่างดียิ่ง เพราะวัสดุอุปกรณ์สื่อการสอนมีคุณค่าคือก่อให้เกิดประสบการณ์ทางรูปธรรมมากขึ้น ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจเพิ่มขึ้น เพิ่มพูนและพัฒนาการเรียนรู้ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีพัฒนาการทางความคิดที่ต่อเนื่องกัน และท้ายสุดคือให้ประสบการณ์ที่เป็นจริงได้ ชุดฝึกอบรมทางไกล (Distance Training Packages) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกอบรม ที่จะเป็นประโยชน์และไม่กระทบต่องานและการดำเนินชีวิตตามปกติของผู้รับการฝึกอบรม

2. ความเป็นมา การอพยพของชนชาติมอญ ความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติมอญและชนชาติไทย

มอญเป็นชนชาติเก่าแก่ชนชาติหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันอาศัยอยู่เป็นกลุ่มกระจายอยู่ในประเทศพม่า และประเทศไทย ชนชาติมอญมีความเป็นมาที่น่ายกย่องอย่างยิ่ง ในที่นี้จะขอกล่าวถึงที่มาของคำว่า “มอญ” ถิ่นฐานของชนชาติมอญ สาเหตุที่มอญอพยพ และความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติมอญและชนชาติไทยโดยสังเขป ดังนี้

2.1 ที่มาของคำว่า “มอญ”

ชนชาติมอญเรียกตัวเองว่า “มอญ” (Mon) หรือ “รามัญ” (Raman) พม่าเรียกชนชาติ “มอญ” ว่า “ตะเลง” (Talaing) ไทยเรียกชนชาติ “มอญ” ว่า “มอญหรือตะเลง” ในสมัยโบราณชาวตะวันตกเรียกชนชาติ “มอญ” ว่า “เพกวน” (Peguan) ซึ่งปัจจุบันไม่มีการใช้คำนี้แล้ว

ส่วนที่มาของคำว่า “มอญ รามัญ และตะเลง” นั้น สุจริตลักษณ์ ดีผอง และคณะ (2542) กล่าวไว้สรุปได้ว่า นักภาษาศาสตร์และนักมานุษยวิทยาต่างมีความเห็นในเรื่องนี้ไม่ตรงกัน

คำว่า “รามัญ” มาจากชื่อเรียกประเทศของชนชาติมอญว่า “รามัญญเทศ” หรือรามัญประเทศ

คำว่า “มอญ” นั้นได้กล่าวไว้ว่าเป็นคำคำเดียวกับคำว่า “รามัญ” (Raman) ในจดหมายเหตุของมอญใช้คำว่า “Mon”

ส่วนคำว่า “ตะเลง” มีนักวิชาการสันนิษฐานว่าคำ “ตะเลง” นั้นเป็นคำเรียกรวมที่ชาวตะวันตกใช้เรียกกลุ่มชนที่มาจากตะวันออกของอินเดีย พม่าได้รับเอาคำนี้มาใช้เรียกชาวมอญ และอังกฤษในระยะแรกก็ใช้คำนี้เรียกชาวมอญด้วย

สรุป คำว่า “รามัญ” จึงมาจากชื่อเรียกประเทศของชนชาติมอญว่า “รามัญญเทศ” หรือรามัญประเทศ คำว่า “มอญ” เป็นคำคำเดียวกับคำว่า “รามัญ” (Raman) จะเห็นได้ว่าคำว่า “มอญ รามัญ และตะเลง” ทั้งสามคำนี้ต่างมีความเป็นมาที่น่าสนใจทั้งสิ้นแต่คำที่ไทยนิยมใช้เรียกชนชาตินี้ คือ คำว่า “มอญ” หรือ “รามัญ” ซึ่งเป็นคำที่ชนชาติมอญเองก็ยอมรับคำดังกล่าว

2.2 ถิ่นฐานและการต่อสู้ของชนชาติมอญ

ชนชาติมอญตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพม่าตอนล่าง (Lower Burma) ตามบริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิรวดี ที่เมืองสะเทิม (Thaton) ทวันเท (Twante) ทะละ (Dala) และหงสาวดี (Pegu) กล่าวกันว่ามอญเป็นชาติที่รักสงบ และสร้างสมอารยธรรมและความเจริญต่าง ๆ ไว้มากมาย มอญจึงไม่สนใจเรื่องการศึกษาสงคราม ดังนั้นจึงพ่ายแพ้และตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าในปี พ.ศ. 1600 จะเห็นได้ว่าอาณาจักรมอญในพม่ามีอายุยืนยาวนานกว่าประเทศไทย เมื่อพม่ามีชัยชนะเหนือมอญ พระเจ้านิรุจึงรวบรวมทั้งนักปราชญ์ราชบัณฑิต ผู้รู้ต่าง ๆ รวมทั้งตัวหนังสือมอญนำไปตัดแปลงเป็นตัวหนังสือพม่า และได้ยอมรับพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอื่น ๆ ของมอญด้วย กษัตริย์องค์ต่อ ๆ มาของพม่า ต่างมีนโยบายรวมมอญเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรพม่าเช่นกัน แต่นโยบายนี้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะต่อมาในราว พ.ศ. 1830 มอญตั้งตัวขึ้นเป็นอาณาจักรอีกครั้ง โดยพระเจ้าวาเรรุ หรือพระเจ้าฟ้ารั่ว แล้วตั้งราชวงศ์ชานตะเองขึ้น อาณาจักรมอญในช่วงนี้สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2082 สาเหตุหนึ่ง คือ ความไม่สงบภายในและยังถูกแทรกแซงจากประเทศใกล้เคียง ทำให้พระเจ้าตะเบงชเวตี้แห่งตองอูสามารถรวมอาณาจักรมอญเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรพม่าอีกครั้งหนึ่ง แต่มอญไม่ยอมแพ้และสามารถรวบรวมกำลังกันและประกาศอิสรภาพได้อีกในปี พ.ศ. 2283 โดยสมิงทอพุทธเกษ ในขณะที่พม่าอยู่ในระหว่างศึกสงครามกับฮ่อและไทย การรวมตัวของมอญครั้งนี้รวมกันได้ไม่นานนักก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพม่าโดยเด็ดขาดในปี พ.ศ. 2300 เป็นต้นมา ซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้าอลองพญา

นอกจากนี้ยังมีอาณาจักรมอญทางตอนใต้ซึ่งอยู่ในอาณาเขตของไทย คือ ทวารวดีซึ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจของเขมรในราวศตวรรษที่ 11 ส่วนอาณาจักรหริภุญชัยที่ลำพูนก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้าเชียงใหม่ในราวปี พ.ศ. 1833-1835 ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าชาวมอญแถบนี้กลายเป็นคนไทยไปหมดแล้ว ชาวมอญที่อยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันคงจะต้องเป็นชาวมอญที่อพยพมาจากพม่าในระยะหลัง คือในราวศตวรรษที่ 16 18 และ 19 นี้เอง

จะเห็นได้ว่าชาวมอญเป็นชนชาติดั้งเดิมที่มีความเป็นมาที่เก่าแก่และยาวนาน ในปัจจุบันมีชาวมอญส่วนหนึ่งที่อาศัยในประเทศไทย เนื่องจากอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์ไทยเป็นระยะๆ ได้ตั้งถิ่นฐานและอยู่ร่วมกับชาวไทยอย่างมีความสุข อีกทั้งยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างกันอีกด้วย

2.3 สาเหตุที่มอญอพยพ

ชาวมอญอพยพด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

1) **ขาดการรวมพลังที่ต่อเนื่องในการสร้างชาติ** จะเห็นได้ว่ามอญไม่มีประวัติศาสตร์ของการรวมเป็นบ้านเมืองที่ยาวนานต่อเนื่องกัน เนื่องจากมอญเป็นชาติที่รักสงบ ขาดกษัตริย์ที่เข้มแข็งและมีความสามารถในการรวมกำลังเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับอาณาจักร

2) **ขาดความสามัคคี** ทำให้ขาดความร่วมมือร่วมใจกันสร้างประเทศชาติของตนให้ยิ่งใหญ่และเป็นปึกแผ่น ดังจะเห็นได้ว่า อาณาจักรมอญในพม่าตอนล่างมิได้รวมกันอยู่ภายใต้ผู้นำคนเดียว แต่แยกกันอยู่และเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน โดยต่างมีผู้นำหรือกษัตริย์ของตนเอง เช่น สะเทิม และหงสาวดี เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน เป็นเหตุให้ถูกทำลายได้ง่าย

3) **ขาดกำลังคน** ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเสริมสร้างกำลังและความมั่นคงให้แก่ประเทศ จำนวนประชากรในประเทศซึ่งมีน้อยอยู่แล้วเมื่อเทียบกับพม่าและไทย ยังถูกลดจำนวนลงอีกด้วยสาเหตุ 3 ประการคือ 1) ถูกพม่าสังหารหมู่เป็นจำนวนมากหลายครั้ง 2) อพยพเข้าสู่ประเทศไทย 3) ถูกเกณฑ์ให้ร่วมทำสงคราม บางครั้งก็อยู่ในกองทัพพม่า บางครั้งก็อยู่ในกองทัพไทย สุดท้ายจะต้องอยู่ใต้อำนาจของฝ่ายใด

4) **ขาดผู้นำที่มีความสามารถ** ในการเสริมสร้างความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นให้แก่อาณาจักรอย่างต่อเนื่อง

5) **ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่ไม่เหมาะสม** การที่มอญตั้งบ้านเรือนอยู่ระหว่างชน 2 กลุ่ม ที่กำลังสถาปนาอาณาจักรสำคัญขึ้น คือ พม่าและไทย ทำให้ดินแดนมอญเป็นจุดยุทธศาสตร์ของ 2 อาณาจักร ในยามที่มีความขัดแย้งกัน

สรุป สาเหตุที่ทำให้ชาวมอญอพยพเข้าสู่ประเทศไทย คือ ขาดการรวมพลังที่ต่อเนื่องในการสร้างชาติ ขาดความสามัคคีทำให้ขาดความร่วมมือร่วมใจกันสร้างประเทศชาติของตนให้ยิ่งใหญ่และเป็นปึกแผ่น ขาดกำลังคน ขาดผู้นำที่มีความสามารถในการเสริมสร้างความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นให้แก่อาณาจักรอย่างต่อเนื่อง และตั้งอยู่ในชัยภูมิที่ไม่เหมาะสม

2.4 การอพยพของชนชาติมอญเข้าสู่ประเทศไทย

การอพยพครั้งสำคัญ ๆ มีทั้งในสมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ดังนี้

1) การอพยพสมัยกรุงศรีอยุธยา

การอพยพของชนชาติมอญเข้าสู่ประเทศไทย ในสมัยกรุงศรีอยุธยามี 4 ครั้ง คือ

ก. **สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. 2122-2133)** การอพยพครั้งนี้เกิดขึ้นหลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรฯ ได้ประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง ในปี พ.ศ. 2127 และได้ทรงชักชวนพระมหาเถรคันฉ่อง พระยาเกียรติและพระยารามให้เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาด้วยกัน ซึ่งครั้งนั้นพระมหาเถรคันฉ่อง พระยาเกียรติและพระยารามได้พาพรรคพวกชาวมอญเข้ามาด้วยจำนวนมาก บริเวณที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญตั้งบ้านเรือน ได้แก่ บริเวณบ้านใหม่มะขามหย่อง บางลี่ บางขาม ปากน้ำประสม บ้านบางเพลิง บ้านไร่ป่าฝ้าย และตำบลหัวแหลม

ข. **สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. 2133-2148)** การอพยพครั้งนี้สำคัญมาก เพราะเกิดขึ้นถึง 2 ช่วงติดต่อกัน คือ ในปี พ.ศ. 2136 มอญที่อพยพเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนเรศวรฯ นี้ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าให้ไปตั้งบ้านเรือนที่ใด มีผู้สันนิษฐานว่าคงจะให้ไปอยู่ร่วมกับพวกที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา

ค. **สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231)** การอพยพครั้งนี้เนื่องมาจากชาวมอญต่างไม่พอใจที่ต้องถูกเกณฑ์ให้ขึ้นไปช่วยรักษาเมืองอังวะของพม่า ในการสงครามกับกองทัพจีนในปี พ.ศ. 2203 มอญจึงพากันหนี ไปรอดให้ขุนนางมอญเก่าออกไปรับครอบครัวมอญที่อพยพมาใหม่ และตั้งหัวหน้ามอญทั้ง 11 คนให้มียศศักดิ์และให้ควบคุมดูแลผู้อพยพ โดยให้ไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านสามโคก ปลายเขตกรุงศรีอยุธยา ต่อกับเมืองนนทบุรีบ้าง ที่ริมวัดตองปุและแถวคลองคูจามในเขตพระนครบ้าง

ง. สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. 2275-2301) การอพยพของมอญในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมีด้วยกันหลายครั้งมากบ้าง น้อยบ้าง ครั้งที่สำคัญ ๆ คือในปี พ.ศ. 2298-2299 และ 2301 ทั้งนี้เพราะความอ่อนแอของกษัตริย์ในตอนปลายราชวงศ์ตองอู

2) การอพยพสมัยกรุงธนบุรี

การอพยพของชาวมอญในครั้งนี้เนื่องจากพระเจ้ามังระคิดจะมาตีกรุงธนบุรี จึงได้เกณฑ์พวกมอญตามหัวเมืองมาเตรียมการตั้งค่ายและทำทางล่องหน้า พวกมอญไม่พอใจพากันหนี ครั้นมอญที่อพยพมาครั้งนี้โปรดฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนที่ปากเกร็ด แขวงเมืองนนทบุรี และสามโคก แขวงเมืองปทุมธานี และโปรดฯ ให้พระยาบำเรอศักดิ์ศรีกรุงเก่าซึ่งเป็นเชื้อสายมอญให้เป็นที่พระยารามัญวงศ์ มียศเสมอจตุสดมภ์หรือเรียกว่าจักรีมอญ เป็นหัวหน้าควบคุมดูแลกองมอญ และตั้งให้พระยามอญและหัวหน้ามียศศักดิ์เป็นข้าราชการทุกคน

3) การอพยพสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้มีการอพยพของชาวมอญเข้ามาครั้งใหญ่ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การที่มอญอพยพเข้ามาในครั้งนี้เนื่องจากทนาการกดขี่ข่มเหงของพม่า

ชาวมอญที่อพยพเข้ามาครั้งนี้มาด้วยกันหลายทาง ทั้งทางด้านเมืองตาก เมืองอุทัยธานี และทางด้านเจดีย์สามองค์ แขวงเมืองกาญจนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดฯ ให้ครั้นมอญไปอยู่ที่เมืองนนทบุรี กาญจนบุรี ปทุมธานี

การอพยพอีกครั้งหนึ่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คือ ในตอนต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2367 ซึ่งได้โปรดฯ ให้ไปรับมาครั้งนี้ได้ให้ไปอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์หรือพระประแดงในปัจจุบัน

การอพยพของชาวมอญในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนที่แขวงปทุมธานี เมืองนนทบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์หรือพระประแดงในปัจจุบัน

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติมอญและชนชาติไทย

ด้วยความที่ชนชาติมอญอพยพมาอยู่ในไทยหลายครั้งและหลายรุ่น โดยอาศัยกระจายอยู่ตามสถานที่ที่ทางไทยได้จัดหาให้ สุภรณ์ โอเจริญ (2541) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ดังกล่าว สรุปได้ว่า เดิมชาวมอญและชาวไทยมีความสัมพันธ์กันน้อยมาก เพราะชาวมอญจะพักอยู่รวมกลุ่มเฉพาะพวกของตน ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น หมู่บ้านขยายขอบเขตออกไป จึงมีการติดต่อกันมากขึ้น มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่ต่างไปจากเดิม ปรากฏหลักฐานในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ที่กล่าวถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ที่หญิงมอญย่านปากเกร็ดใช้วิธีการแต่งผม โดยการจับเขมาและถอนไธมแบบคนไทย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการปลูกเรือนแบบไทย ด้านภาษาก็สามารถใช้ได้ทั้งภาษามอญและภาษาไทย

ดังที่กล่าวแล้วว่าความสัมพันธ์ระหว่างสองชนชาติทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกัน ทำให้ได้ทราบวิถีชีวิตชาวมอญที่มีลักษณะเฉพาะและน่าสนใจศึกษา ได้แก่

1) ที่อยู่อาศัย ชาวมอญนิยมปลูกบ้านริมแม่น้ำในลักษณะขวางแม่น้ำหรือลำคลอง

2) ภาษาและวรรณกรรม ชาวมอญใช้ภาษามอญทั้งในหมู่บ้านและวัด โดยบทสวดและบทเทศน์จะเป็นภาษามอญ

ส่วนวรรณกรรมมอญนั้น สุเอ็ด คชเสนี (2527) ได้อธิบายไว้สรุปได้ว่า วรรณกรรมมอญมี 3 ประเภท ได้แก่

1. ประเภทฉันทะลังกา เป็นหนังสือร้อยกรองชนิดหนึ่งคล้ายร้อยของของไทย เป็นงานเขียนที่ได้รับความนิยมมากกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น วรรณกรรมประเภทนี้ใช้อ่านให้ผู้ที่มาช่วยงานศพฟัง

2. ประเภทเพลง มีลักษณะคล้ายโคลงสามของไทย แต่งขึ้นเพื่อใช้ร้องประกอบละเล่น ที่เรียกว่า ทะแยมมอญ ซึ่งเป็นการร้องโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิง นอกจากนั้นยังใช้แต่งสำหรับอ่านในงานศพ เช่นเดียวกับประเภทแรกแต่มีจะสั้นกว่า เนื้อหาจะเกี่ยวกับธรรมะ สุภาสิต และคติสอนใจ

3. ประเภทร้อยแก้ว วรรณกรรมประเภทนี้ส่วนมากเป็นหนังสือคัมภีร์สำหรับพระเทศน์ นอกจากนี้ เนื้อหาอาจเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ พงศาวดาร และธรรมะ หรือคติสอนใจ

3) การแต่งกาย ชาวมอญแต่งกายคล้ายพม่า คือ ขอบนุ่งผ้าที่เป็นลายตาหมากรุก สุภรณ์ โอเจริญ (2541) อธิบายไว้สรุปได้ว่า ผ้านุ่งของผู้ชายภาษามอญเรียกว่า “สะล่ง” หรือ “สลวง” คล้ายคำว่า ไสร่งของไทย ส่วนเสื้อคล้ายพม่า คือ เป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอด แขนทรงกระบอก และมีเสื้อตัวสั้นคล้ายแจ็กเก็ตสวมทับอยู่ข้างนอก เดิมน่าจะนิยมโพกศีรษะด้วย ต่อมาเลิกโพกผ้าแล้วไว้ผมแบบไทย ส่วนผู้หญิงนิยมนุ่งผ้ากานิน ซึ่งคล้ายสะล่งของผู้ชายแต่เล็กกว่า และมักเป็นสีพื้นหรือตาเล็กๆ ผ้านุ่งแบบนี้บางครั้งเรียก “ผ้าตาโตง” และนิยมนุ่งกรอมสั้นเท้า

4) อาหาร อาหารของชาวมอญคล้ายกับอาหารของไทย คือ มีข้าวเป็นอาหารหลัก รับประทานกับแกงชนิดต่างๆ ได้แก่ แกงจืด แกงเผ็ด แกงกะทิ และแกงส้ม ซึ่งใช้เครื่องแกงและผักเช่นเดียวกับอาหารของไทย ยกเว้นแกงส้มที่ชาวมอญนิยมใช้กระชายและผิวมะกรูดด้วย ผักที่ชาวมอญนิยมรับประทานเป็นพิเศษ ได้แก่ ลูกมะตาด กระจับปี่ และมะสัน ในโอกาสสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ จะมีอาหารพิเศษคือ ข้าวแช่ ซึ่งนิยมแบ่งส่วนหนึ่งไปถวายพระตามวัดละแวกบ้าน ส่วนหนึ่งแบ่งไปเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษและผีบ้านผีเรือน เมื่อเสร็จแล้วจะนำข้าวแช่มาแจกเพื่อบริโภคกันในครอบครัวและญาติมิตร เป็นการแลกเปลี่ยนกัน เพราะทุกบ้านทำอาหารชนิดนี้เช่นเดียวกัน

5) ประเพณีและความเชื่อ ชาวมอญและชาวไทยต่างได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ของอินเดียเช่นเดียวกัน แต่มีรายละเอียดและการปฏิบัติบางประการที่แตกต่างกัน ประเพณีส่วนใหญ่ของมอญมักมีความเชื่อเรื่องผีมาเกี่ยวข้องด้วย ยกเว้นประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา สุภรณ์ โอเจริญ (2541) กล่าวว่า การนับถือผีของมอญที่สำคัญ คือ ผีประจำหมู่บ้าน และผีบ้านหรือเรือน นอกจากนับถือผีแล้วยังมีความเชื่อด้านโหราศาสตร์เกี่ยวกับโชคชะตา โดยถือว่าพระพรหมเป็นผู้ลิขิตดวงชะตาของมนุษย์บนหน้าผากมาตั้งแต่เกิด ด้วยความเชื่อดังกล่าวในหมู่บ้านมอญจะมีแม่มดหมอมผีประจำหมู่บ้าน เพื่อช่วยบำบัดความเดือดร้อนของคนในหมู่บ้านที่เกิดจากอำนาจของแม่มดหรือภูตผีปีศาจ

ส่วนประเพณีอื่นๆ เกี่ยวกับชีวิต เช่น ประเพณีการเกิด แต่งงาน และบวช เป็นต้น หากแยกส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีออกไปก็จะคล้ายของไทย ยกเว้นประเพณีการทำศพ ซึ่งจะแตกต่างจากไทยมาก

นอกจากนี้ในพิธีศพจะต้องมีการร้องให้หน้าศพที่เรียกว่า “มอญร้องไห้” มีการแสดงหน้าศพ ได้แก่ การรำมอญและการเล่นทะแยมมอญ ซึ่งการแสดงทั้ง 2 ประเภทนี้เป็นการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญโดยเฉพาะ

ในด้านประเพณีทางศาสนา เป็นประเพณีที่เน้นเรื่องการทำบุญโดยไม่มีเรื่องผีเข้ามาเกี่ยวข้อง สำหรับประเพณีสำคัญที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ และออกพรรษา

ประเพณีสงกรานต์ ถือเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดของชาวมอญ เพราะเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวันขึ้นปีใหม่ ของที่ใช้ในการทำบุญ คือ ข้าวสงกรานต์และข้าวแช่ และมีการแห่กแห่ปลาไปปล่อยที่วัด โดยจัดเป็นขบวนอย่างสวยงาม หมู่สาวชาวมอญจะแต่งกายด้วยสีสดใสสวยงาม หลังจากนั้นจะมีการเล่นสาด

น้ำกันอย่างสนุกสนาน และยังตักน้ำไปอาบให้ผู้เฒ่าที่นับถือด้วย ในเวลาเย็นมีการเล่นสะบ้า ซึ่งเป็นการเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญที่ยังเป็นโสด การเล่นดังกล่าวมีอุปกรณ์และวิธีการเล่นที่น่าสนใจไม่ซ้ำกับชนชาติอื่น

ส่วนประเพณีออกพรรษาเป็นประเพณีที่สำคัญรองลงมา ชาวมอญจะมีความสุขมากในการทำบุญ มีการแห่พระภิกษุทางเรือไปร่วมปวารณาออกพรรษาที่วัดที่มีคนนับถือมากที่สุดเพียงวัดเดียว เสร็จแล้วจะแห่พระไปส่งตามวัดที่ไปรับมา เรือที่ใช้เป็นพาหนะรับส่งพระจะมีการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม หลังจากเสร็จพิธีทางศาสนาแล้วจะมีการแข่งเรือกัน นอกจากนี้ยังมีประเพณีอีกประเพณีหนึ่งที่ว่ากันว่า เป็นของคณมอญโดยเฉพาะ คือ การทำบุญด้วยน้ำผึ้ง

6) อาชีพ ชาวมอญส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน เช่นเดียวกับคนไทย ชาวมอญบางแห่งมีอาชีพที่ถือได้ว่าเป็นอาชีพเฉพาะ ได้แก่ ชาวมอญที่ปากเกร็ด นนทบุรี ประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน เช่น ตุ่ม หม้อ ไห และโอ่ง จนกลายเป็นอาชีพหลักของชาวมอญที่ปากเกร็ดในเวลาต่อมา

จะเห็นได้ว่าชาวมอญกับชาวไทยมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกันมาช้านาน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน ทำให้ต่างเรียนรู้วิถีชีวิตของแต่ละฝ่าย รวมถึงมีการรับวัฒนธรรมบางประเภทของอีกฝ่ายมาใช้ หรือมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของตน

3. ความเป็นมาของมอญร้องไห้และประเพณีการร้องไห้หลังการตายของชนชาติต่างๆ

มอญร้องไห้และประเพณีการร้องไห้หลังการตายของชนชาติต่างๆมีความเป็นมาที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ในที่นี้ขอกล่าวถึง ประเพณีการทำศพของชาวมอญ แนวคิดความเป็นมาของมอญร้องไห้ และประเพณีการร้องไห้หลังการตายของชนชาติต่างๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประเพณีทำศพของชาวมอญ

ชาวมอญมีประเพณีการทำศพที่มีการดำเนินการบางอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาติตน และบางอย่างก็คล้ายกับประเพณีการทำศพของคนไทย สุเอ็ด คชเสนี (2551) และพิศาล บุญผูก (<http://www.culture.go.th>) กล่าวถึงประเพณีการทำศพของมอญสรุปได้ว่า

ประเพณีการทำศพของมอญมีทั้งพิธีการและข้อห้ามที่ไม่ควรจะทำเกี่ยวกับศพหลายประการ มอญแบ่งลักษณะการตายเป็น 2 อย่าง คือ ตายดี กับ ตายไม่ดี เหตุของการตายดี ได้แก่ โรคชรา หรือป่วยมานาน เป็นต้น เหตุของการตายไม่ดี ได้แก่ โรคปัจจุบัน อหิวาตกโรค ฝีดาษ กาฬโรค ถูกฟ้าผ่า ต้ออาวุธ จมน้ำ งูกัด และแขวนคอตาย เป็นต้น ตายทั้งกลม ตายอยู่คนเดียวโดยไม่มีผู้รู้เห็น รวมทั้งศพที่มีอายุต่ำกว่า 12 ขวบ ไม่ว่าจะตายด้วยเหตุใด ศพเหล่านี้ไม่มีการเผา มีแต่ฝังอย่างเดียว และจะต้องเอาออกจากบ้านอย่างรีบด่วน ไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระที่บ้าน การให้ทานด้วยอาหารดิบ เช่น ข้าวสาร เกลือ พริก น้ำมัน อาจให้ได้ถ้าอยากจะทำบุญต้องทำหลังจากการตายเกิน 7 วัน หรือในเดือนปีที่ถัดจากนั้นไป

ส่วนการทำศพที่ดี หรือตายด้วยเหตุธรรมดานั้น เก็บศพไว้ที่บ้านได้ และนิยมเอาศพวางบนเตียงไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นเฉพาะนั้นๆ เรียกว่า ใจังจะเนี้ย แปลตามคำว่า “เตียงชนะ” คือ ให้ผู้ตายเอาชนะต่อภูมิทั้ง 4 การทำศพมอญแต่เดิมจะทำการหลายรูปแบบ เงื่อนไข้อยู่ที่ว่าใครเป็นผู้เสียชีวิต แล้วเสียชีวิตอย่างไร ผู้ตายจะแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ พระหรือฆราวาส ถ้าพระจะประกอบพิธีอย่างหนึ่ง ฆราวาสประกอบพิธีอย่างหนึ่ง ตำราของมอญที่เกี่ยวกับเรื่องการจัดศพ คณมอญจะถือ มอญจะเรียกว่าโลกสมมุติ เมื่อพูดถึงการจัดศพ ถ้าเป็นศพของคนเสียชีวิตแบบอุบัติเหตุ เช่นตกน้ำ รถชน คณมอญจะจัดศพแบบง่ายที่สุด ไม่มีการสวด ไม่นิมนต์พระใด

ๆ ทั้งสิ้น พอศพมาถึงวัดก็ฝังอย่างเดียว ไม่มีพิธีทำบุญอะไรให้ทั้งสิ้น ศพจะเก็บคือฝังไว้ประมาณ 1 ปี ถึงจะขุดศพขึ้นมาทำพิธี หลังจากนั้นจะไม่ให้ทำพิธีเกี่ยวกับศพอีกเลย แต่จะเลี้ยงไปโดยเจ้าภาพเจ้าของงานมักจะไปทอดกฐิน พอทอดกฐินก็จะเผาศพด้วย การเฉลิมฉลองก็ไปฉลองกฐินกันเสีย ฉลองกฐินทำบุญอื่นไปเสีย พอทำบุญเสร็จเรียบร้อยแล้วถึงจะมาเผาศพ โดยที่งานศพจะไม่มีอะไรมากมาย มีแค่พระมาสวดแล้วก็เผาเลย การตั้งศพนั้นก็ถือเป็นการตั้งกฐินไป เป็นไปตามตำรามอญโบราณ คือ ถ้าเสียชีวิตไม่ตีจะไม่ให้ทำพิธีต้องอะไรมากมาย ถ้าเสียชีวิตในกรณีปกติจะมีพิธี พิธีจะมีว่าเสียชีวิตในบ้านหรือเสียชีวิตนอกบ้าน ถ้าเสียชีวิตในบ้านจะมีพิธีมาก ถ้าเสียชีวิตนอกบ้านจะนำศพไปไว้ที่วัดแล้วไปจัดพิธีที่วัด ถ้าเสียชีวิตในบ้าน โดยมากถ้าเป็นผู้ใหญ่จะต้องทำเตียงขึ้นมาพิเศษ เตียงนี้มอญเรียกว่าเตียงชนะ ภาษามอญเรียกว่าโจ้งจะเนี้ย โจ้งแปลว่าเตียง จะเนี้ยแปลว่าชนะ โจ้งจะเนี้ย เตียงชนะ สิ่งของต่าง ๆ ที่มาประกอบทำเตียง จะเป็นปริศนาธรรมทั้งหมด เป็นภูมิปัญญาของคนมอญโบราณที่ดึงเอาธรรมะของพระพุทธเจ้าออกมาให้คนได้เห็นเป็นรูปธรรม ความหมายของเตียงชนะหมายถึงว่าธรรมะของพระพุทธเจ้าสำคัญ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอริยสัจ 4 อริยสัจ 4 จะมาประมวลอยู่ในนั้น ถ้าใครบรรลุเรื่องอริยสัจ 4 ได้ผู้นั้นเป็นผู้ชนะ

นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบให้คนที่มางานศพได้เห็นอีกด้วยว่าถึงแม้จะเอาศพไปนอนอยู่บนเตียง ซึ่งถือว่าเป็นเตียงพิเศษที่ชนะ เตียงชนะจึงเป็นปริศนาธรรมที่ให้เห็นเมื่อคนกลายเป็นศพจะได้เห็นสภาพความจริงของชีวิต และในขณะที่เดียวกันก็จะสอนว่าถึงแม้คนเราเสียชีวิตไปแล้วและได้ไปนอนอยู่บนเตียงนี้ แต่ก็ยังเป็นเจ้าของธรรมะเหล่านี้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นจะต้องนำธรรมะมาปฏิบัติเสียตั้งแต่ตอนมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ยังสอนคนที่มางานศพของมอญถึงธรรมเนียมที่ศพต้องเปิดหน้าให้คนมางานได้ดูศพใกล้ ๆ เตียงเหล่านั้นจะประมวลเอาธรรมของพระพุทธเจ้าไว้ในนั้นหมด ตรงกลางเพดานของเตียงที่มีผ้าขาวคาดไว้จะมีเชือกห้อย โดยตรงปลายเชือกจะมีกรรไกร เหนือกรรไกรจะมีแหวน บางทีจะมีพลู จีบไว้เรียบร้อยแล้วม้วนไว้ผูกไว้ ของเหล่านี้เป็นปริศนาธรรม ๆ คือ กรรไกร แหวน หมายถึงวิฆเนศวรชีวิตของมนุษย์เวียนว่ายตายเกิด เพื่อจะให้เห็นว่าเกิดแก่เจ็บตายมาเหมือนธรรมะของพระพุทธเจ้า จะมีการอาบน้ำศพ ซึ่งคล้าย ๆ กับคนไทย แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้คำว่ารदनน้ำศพ

เวลาตั้งศพคนมอญจะมีทิศ ถ้าคนไทยจะตั้งเอาศีรษะของศพไปทางทิศตะวันตก แต่คนมอญจะเอาศีรษะหันไปทางทิศใต้ และเวลาเอาศพออกจากบ้านมักจะให้ออกทางทิศเหนือ ถ้าบ้านใครไม่ได้หันมาทางทิศเหนือก็ต้องนำศพออกข้างฝา ต้องรื้อฝาไป เมื่อไปวัดแล้วจะไปตั้งศพก็จะหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก หีบจะมารออยู่หน้าบ้านแล้วก็ห้ามศพไปวัดเลย เมื่อไปวัดก็ตั้งศีรษะของศพให้หันไปทางทิศใต้ แต่ถ้าศาลาที่ตั้งศพบังคับไม่สามารถหันอย่างนั้นได้ก็อนุโลม แต่ที่แน่นอนที่สุดคือกองฟอน กองฟอนที่เผาต้องหันศีรษะไปทางทิศใต้ กรณีนี้จึงเป็นเรื่องมอญขวางไป นอกจากการปลุกเรื้อน ถ้าเป็นคนไทยจะปลุกเรื้อนหันทางทิศตะวันออกตะวันตก แต่เรื้อนมอญจะหันไปทางทิศใต้เหนือเป็นกากบาท เวลาเผาศพคนมอญส่วนมาก พวกมอญแบบเก่าจะทำพิธีรดองในบ้านให้เสร็จเรียบร้อยในวันที่จะเผา บางทีไม่ได้ไปตั้งศพที่ศาลาการเปรียญในวัด คือ เมื่อเลี้ยงพระ เลี้ยงทำบุญทำทาน ที่วัดเสร็จก็นำศพเข้าไปที่ป่าช้าเลย เพราะฉะนั้นวัดของคนมอญในป่าช้ามักจะมีศาลาใหญ่ ถ้าธรรมเนียมมอญโบราณไม่มีสวดอภิธรรม ศพไว้ที่บ้านไม่เกิน 3 วัน หลังจากนั้นจะไปตั้งที่วัดอีก 3, 4 วัน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่เอาโลงศพขึ้นบ้านและคนมอญก็ไม่ค่อยนิยมมาจัดงานที่บ้าน ให้อยู่ที่บ้านซักคืนพอแล้ว จากนั้นก็ไปจัดที่วัด เวลากลางคืนถ้าสมัยก่อนจะไม่มีสวดอภิธรรม แต่จะมีผู้ใหญ่ที่รู้ภาษามอญมาอ่านธรรมะให้ฟังแล้วคนสูงอายุก็นั่งฟัง บางแห่งจะมีสวดมนต์ทำวัดคำกัน ชาวบ้านที่มาร่วมในงานจะทำวัดคำแบบพระสวดที่วัดสวดเป็นชั่วโมง สวดเสร็จก็เลี้ยงข้าวเลี้ยงปลาอยู่กันเป็นเพื่อนศพ แต่ในช่วงหลังมีการสวดอภิธรรม ตอนเผาก็จะมีเวียนชิงตะกอนสามรอบ ส่วนตอนจะขึ้นชิงตะกอนจะมีพิธีแย่งศพมอญ ทำเป็นเคล็ด

ธรรมเนียมคือแทนที่จะเอาโลงศพไปวางบนเชิงตะกอนนั้น ก็จะถอยกลับไปถอยหลังถอยไปอยู่ 3 ครั้ง เหมือนแยงศพ เป็นพิธีตามธรรมเนียมของมอญ พอวางศพบนเชิงตะกอน พระก็จะมาซักผ้าบังสุกุล โดยคนมอญจะต้องไปขอศีลกันที่เชิงตะกอนนั้นก่อน ซึ่งผิดกับคนไทยคือเมื่อไปถึงก็ทอดผ้า แต่มอญต้องไปขอศีลก่อน ขอศีลห้าที่หน้าศพอีกครึ่งหนึ่ง พอขอศีลห้าเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงจะทอดผ้า ซักผ้า แล้วก็เผา ระหว่างเผาก็มีพิธีอย่างหนึ่งจะโยนผ้าข้าม 3 ครั้ง ผ้าขาวที่ปิดปากโลงไว้โยนข้ามไปข้ามมา 3 ครั้ง เป็นปริศนาธรรม คือจะให้เห็นครั้งสุดท้ายว่าศพก็เหมือนมนุษย์ ไฟที่กำลังเผาร่างก็เหมือนกิเลสตัณหาทั้งหลายที่กำลังเผาให้ร้อนรอนยากที่จะพ้นได้จากสิ่งเหล่านี้ ผ้าขาวที่ข้ามไปข้ามมา 3 ครั้งเหมือนกับพระพุทธรูปเจ้าที่ประเสริฐที่สุด ที่ไม่ถูกไฟเผาแต่สามารถข้ามไปข้ามมาได้ ธรรมะของพระพุทธรูปเจ้าช่วยให้เราพ้นจากไฟที่เผาเราทั้งหลายทั้งปวงหมด นี่เป็นครั้งสุดท้ายถือเป็นปริศนาธรรม ถ้าเป็นศพพระภิกษุพิธีเดียวชนะไม่ต้องใช้ เพราะถือว่าท่านชนะแล้ว ไม่ต้องทำให้ท่าน งานศพพระในช่วงแรกจึงไม่ยุ่งยาก แต่จะจัดใหญ่ตอนเผา โดยจะต้องสร้างปราสาทเผาศพและสร้างหีบศพทั้งดงามให้ทำก่อนแล้วจึงจัดงานใหญ่

จะเห็นได้ว่าประเพณีการทำศพของมอญนั้นมีรายละเอียดที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และสิ่งที่จัดได้ว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของประเพณีดังกล่าว ได้แก่ มอญร้องไห้ ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของมอญร้องไห้

จากการศึกษาความเป็นมาของมอญร้องไห้ พบว่า มีที่มาที่น่าสนใจสองแนวคิด โดยแนวคิดแรกเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญ ซึ่งแต่ละแนวคิดมีรายละเอียดที่น่าศึกษาดังนี้

1) แนวคิดเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ชนชาติมอญเป็นชนชาติที่ศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ดังนั้นหากมีสิ่งใดที่เกิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ย่อมจะยินดีรับไปปฏิบัติด้วยความเต็มใจ เสฐียรโกเศศ (2553) กล่าวถึงความเป็นมาของมอญร้องไห้ว่ามีต้นเหตุมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทรงแสดงปาฏิหาริย์ให้พระบาทหะลุออกมานอกโลง เพื่อให้พระมหากัสสปะบูชา บรรดาพุทธบริษัทที่ยังไม่บรรลุนิพพานต่างร้องไห้กันระงม จึงกลายเป็นประเพณีสืบต่อกันมา

นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าว่า นางมัลลิกากร้องไห้คร่ำครวญต่อพระบรมศพสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชนชาติมอญนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด จึงได้ยึดแนวปฏิบัติของนางมัลลิกามาเป็นประเพณีที่ยึดถือสืบมาทั้งในงานศพของพระภิกษุและฆราวาส

2) แนวคิดเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญ

แนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับกุศโลบายในการทำสงครามของกษัตริย์มอญในประวัติศาสตร์ ได้แก่ สมัยพระเจ้าราชาธิราชซึ่งมอญต้องรบกับพม่า ครั้งนั้นพม่าได้ล้อมยกทัพเข้าล้อมเมืองที่พระยาเกียรติ ราชบุตรของพระเจ้าราชาธิราชปกครองอยู่ กำลังทหารที่รักษาเมืองมีจำนวนน้อยไม่สามารถต่อสู้กับทหารพม่าที่มีกำลังมากกว่าได้ พระยาเกียรติจึงพยายามหาวิธีส่งข่าวให้พระราชบิดาทราบ สมิงอายนทยาอาสาออกไปส่งข่าว โดยทำอุบายแกล้งทำเป็นนอนตายบนแพห้วยกกล้วย โดยใช้น้ำผึ้งทาตามร่างกาย แล้ววางหม้อปลาเน่าไว้ข้างๆ ตัว ปลาดังกล่าวส่งกลิ่นเหม็นทำให้แมลงวันพากันบินมาตอมเสมือนกับว่ามีคนตายจริงๆ แล้วจัดขบวนศพออกไปนอกเมือง โดยระหว่างที่เดินทางก็ให้หญิงสาวโกนหัวเดินร้องไห้เสียงโหยหวน พร้อมทั้งรำพึงรำพันถึงคุณความดีของผู้ตายซึ่งเป็นสามีของตน ขบวนแห่ศพดังกล่าวสามารถออกนอกเมืองเพื่อไปส่งข่าวให้พระเจ้าราชาธิราชนำทัพหลวงมาช่วยได้สำเร็จ เพราะทหารพม่าปล่อยให้ขบวนออกจากเมืองโดยไม่เฉลียวใจว่าถูกล่อลวง

3.3 ประเพณีการร้องไห้หลังการตายของชนชาติต่างๆ

ประเพณีการร้องไห้แสดงความอาลัยรักต่อผู้ตายมิได้มีการปฏิบัติเฉพาะชนชาติมอญ เสฐียรโกเศศ (2553) กล่าวถึงประเพณีลักษณะนี้สรุปได้ว่า มีหลายชนชาติที่นิยมทำกัน เช่น

ธรรมเนียมจีนเวลากินอาหารไปเช่นศพ ลูกหลานจะต้องร้องไห้สะอึกสะอื้นกันเป็นอย่างมาก พร้อมกับพร่ำรำพันถึงคุณความดีของผู้ตายตลอดเวลา เกินกว่าการร้องไห้อาลัยรักธรรมดา เช่นเดียวกันชาวเกาะอันดามันเชื่อว่าต้องร้องไห้มากๆ ประจบผีไว้ จะได้ไม่ทำความเดือดร้อนให้ ส่วนชาวออสเตรเลียเชื่อว่าถ้าร้องไห้ไม่พอ วิญญาณผู้ตายจะโกรธ

ขณะที่ชาวกรีนแลนด์ด้านตะวันออกก็มีความเชื่อเช่นเดียวกันว่าจะต้องร้องไห้โหยหวนให้ดังมากๆ เพื่อขับไล่ผีหรือความตายให้ไปเสีย ส่วนธรรมเนียมอาหรับพอมิคนสิ้นใจ ผู้หญิงจะต้องร้องไห้รำพันแสดงความเสียใจเป็นระยะๆ ตลอดคืน พอรุ่งขึ้นก็นำศพไปฝัง ต่อจากวันฝังแล้วก็ยังเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องร้องไห้รำพันทุกวันพฤหัสบดี จนครบสามสัปดาห์จึงเลิก และต่อไปยังต้องมีการร้องไห้เป็นคราวๆ ตามกำหนด เช่น วันยกศพไปฝัง และวันครบรอบปีของวันตาย เป็นต้น

การร้องไห้เพื่อแสดงความอาลัยผู้ตายนี้ นอกจากเป็นหน้าที่ของญาติ และลูกหลานแล้ว บางแห่งยังมีการว่าจ้างเป็นอาชีพด้วย สิ่งที่น่าสังเกตคือ ผู้ที่จะทำหน้าที่นี้จะเป็นผู้หญิงเป็นหลัก มีบางชาติที่อาจมีผู้ชายมาร่วมทำหน้าที่ด้วย และบางชาติไม่ได้ระบุเพศชัดเจน ซึ่งชนชาติมอญเองก็มีอาชีพรับจ้างร้องไห้เช่นกัน ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องต่อไป

3.4 พัฒนาการของมอญร้องไห้ในประเทศไทย

ในที่นี้จึงขอกล่าวถึงมอญร้องไห้ในอดีต มอญร้องไห้ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชนชาติไทย และมอญร้องไห้ในปัจจุบัน เพื่อจะได้เห็นพัฒนาการของประเพณีดังกล่าวได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

1) มอญร้องไห้ในอดีต

ความหมายของคำว่า "มอญร้องไห้" นั้น ในหนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพพระเดชพระคุณพระราชพงศาวดาร (2558) ได้อธิบายไว้ว่า

"มอญร้องไห้" เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวมอญซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมาในงานศพ เป็นการแสดงความอาลัยรักของลูกหลานที่มีต่อผู้ตาย อีกทั้งยังเป็นการรำพันคุณงามความดีของผู้ตายที่กระทำไว้เมื่อครั้งยังมีลมหายใจ เนื้อหาที่ร้องนั้นไม่ตายตัว โดยจะกล่าวถึงผู้ตายรายนั้นๆ อย่างเฉพาะเจาะจง ผู้ร้องจะใช้ปฏิภาณกวี และเนื้อหาจะเป็นภาษามอญทั้งสิ้น

นอกจากนี้ยังอธิบายว่า "มอญร้องไห้" แบบดั้งเดิมของมอญนั้น นิยมทำกันในช่วงตีกสังข์ ระหว่างการตั้งศพบำเพ็ญกุศลและช่วงเข้ามิด อีกช่วงก็คือช่วงชกศพขึ้นเมรุเตรียมเผาปนกิจ แต่เดิมผู้ร้องไห้จะใช้หญิงสูงอายุซึ่งเป็นญาติกับผู้ตาย การร้องไห้เป็นการร้องที่ไม่มีน้ำตา ได้แต่พรรณนาคุณความดีของผู้ตาย พลางสะอื้นน้อย ๆ เป็นระยะ

ข้อความที่กล่าวถึงสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์โชติมา ยะกาศคะนอง (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2558) ที่อำเภอพระประแดงที่กล่าวถึง "มอญร้องไห้" สรุปได้ว่า ชาวมอญเมื่อมีญาติผู้ใหญ่เสียชีวิต ลูกหลานก็จะร้องไห้โดยไม่มีน้ำตา ขณะที่ร้องไห้จะรำพันถึงคุณความดีของบุคคลที่จากไปโดยใช้ภาษามอญ ช่วงเวลาที่นิยมร้องไห้ได้แก่ ช่วงเข้ามิด ซึ่งเป็นเวลาที่เงียบ และอีกช่วงหนึ่งคือ ช่วงกลางตีกซึ่งเป็นช่วงที่เงียบสงบเช่นกัน การร้องไห้จะทำที่บ้านเนื่องจากจะตั้งศพไว้ก่อนนำไปวัด คนที่จะร้องไห้จะเป็นคนที่สนิทสนมใกล้ชิด รู้จักผู้ตายเป็นอย่างดี รู้จักนิสัยใจคอ และรู้ว่ามีความดีในเรื่อง และที่ร้องเป็นภาษามอญ เพราะจะรู้สึกว่าเป็นภาษาที่ขลังมีพลัง และมอญร้องไห้ดั้งเดิมของชาวบ้านนั้นจะไม่มีการเอื้อน และไม่มีการใช้

เครื่องดนตรีประกอบ การแต่งกายเพื่อมาร้องให้มักจะใส่แบบไว้ทุกข์คือ ใส่สีดำ แต่บางแห่งอาจมีการแต่งการด้วยสีอื่นก็ได้ตามความนิยมของแต่ละแห่ง เช่น มอญที่สังขละจะใส่สีแดง

ในขณะที่ศรีปान รัตติกาลชลากร (2538) เล่าถึงประเพณีมอญร้องไห้ว่า ช่วงแรกมีการสอนจากพ่อเพลง แม่เพลงสืบทอดกันมา โดยร้องเป็นภาษามอญประกอบดนตรี จะเห็นได้ว่าความเชื่อเรื่องการถ่ายทอดมอญร้องไห้ในบางท้องถิ่นอาจถ่ายทอดแบบครูพักลักจำ ส่วนบางท้องถิ่นอาจมีการสอนโดยพ่อเพลงแม่เพลง

สิ่งที่น่าสังเกตคือเนื้อหาที่ใช้ใน“มอญร้องไห้”จะต้องเป็นเนื้อหาที่เป็นเรื่องของผู้ที่จากไปโดยเฉพาะ ผู้ที่มาร้องจะต้องรู้จัก และมีการใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับผู้ตายจึงจะสามารถเสนอเนื้อหาที่ตนประทับใจเกี่ยวกับผู้ตายได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงไม่สามารถกำหนดเนื้อหาที่ตายตัวได้ ขึ้นอยู่กับความประทับใจของผู้ร้อง ซึ่งผู้ร้องแต่ละคนก็อาจประทับใจผู้ตายในประเด็นที่แตกต่างกัน “มอญร้องไห้”จึงเป็นกิจกรรมที่เปรียบเหมือนกับการให้กำลังใจครอบครัวของผู้ตาย ด้วยการมาแสดงความอาลัยรักผู้ตาย ทำให้ครอบครัวภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าความดีของผู้ตายมากยิ่งขึ้น ยิ่งผู้ตายรายใดมีลูกหลาน ญาติ หรือเพื่อนมาร้องไห้และรำพันคุณค่าความดีเป็นจำนวนมาก คนในครอบครัวก็จะยิ่งรักและเห็นคุณค่าของผู้ตายมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีงามต่อผู้จากไป

“มอญร้องไห้”นอกจากจะเป็นประเพณีของชาวบ้านแล้วยังพบว่าในการฉาบปัดกิจศพพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นที่นับถือก็จะมี“มอญร้องไห้”เช่นกัน นวพร ปิตรังสี (2543) ได้กล่าวสรุปว่า “มอญร้องไห้”ในงานฉาบปัดกิจศพพระภิกษุสงฆ์ใช้ผู้หญิงอายุมากหรือผู้เฒ่า ร้องโอดครวญพรรณนาคุณความดีของผู้มรณภาพ ไม่ใช่การร้องไห้แบบมีน้ำตาไหล มักร้องไห้ในเวลาตีกลางคืน 1 ครั้ง เวล่าย่ำรุ่ง 1 ครั้ง และเวลาซีกศพขึ้นเมรุหรือประสพที่จะเผาอีกครั้งหนึ่ง ในการร้องไห้ให้ผู้ร้องต้องแต่งตัวให้สะอาดเรียบร้อย นุ่งผ้าซิ่น เสื้อสีขาว เอวรัด มีผ้าสไบเฉียงบ่า นั่งพับเพียบเรียบร้อย ก้มกราบลงแล้วเงยหน้าขึ้นนั่งพับเพียบ ใช้พิณพาทย์นางโหงพิณพาทย์มอญเป็นเครื่องประกอบดนตรี ผู้ร้องร้องจบตอนหนึ่ง ดนตรีทำเพลงสลับกันไปแล้วแต่สั้นหรือยาวเมื่อจบกราบศพด้วยคารวะเป็นเสร็จพิธี ลักษณะคำประพันธ์เป็นบทพรรณนาร้อยกรอง จำนวน 2 วรรคต่อ 1 บาท มีจำนวนตั้งแต่3-6 คำ มีสัมผัสคล้องจองเกือบทุกวรรค

การมีวงพิณพาทย์มอญมาบรรเลงโดยมีการร้องมอญร้องไห้ประกอบการพรรณนาคุณความดีของผู้ตายนั้น ในหนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพพระเดชพระคุณ พระราชมงคลมุนี (2558) ได้กล่าวถึงไว้สรุปได้ว่าการจะทำเช่นนี้ได้ผู้ตายต้องเป็นผู้ที่มีฐานะดี ลูกหลานดำเนินการในลักษณะดังกล่าวเมื่อแสดงความอาลัยรัก หากเป็นเจ้ามิตเสียดร้องที่โหยหวนเข้ากับบรรยากาศที่เย็นและเงียบสงัด เสียงร้องไห้อาจทำให้สะท้อนใจจนอาจทำให้ผู้ที่มิใช่ญาติของผู้ตายสะท้อนใจจนร้องไห้ตามไปด้วย

เฉลิมศักดิ์ บุญมานำ (2524) กล่าวถึง“มอญร้องไห้”สรุปได้ว่า“มอญร้องไห้”มิใช่เป็นเพียงทำนองเพลงหรือเสียงดนตรีที่บรรเลงตามงานเท่านั้น หากแต่ว่า“มอญร้องไห้”เป็นชีวิต เพราะการร้องไห้ของชาวมอญนี้เกิดจากการร้องไห้ทั่วไป กล่าวคือการร้องไห้โดยทั่วไปจะร้องต่อเมื่อเสียใจหรือมีสิ่งใดมาดลใจจึงจะต้องแต่การร้องไห้ของคนมอญนี้เป็นธรรมเนียมประเพณีโดยแท้จริง คือเวลาที่ไปเยี่ยมเคารพศพต้องเข้าไปกล่าวเป็นภาษามอญแสดงอาการร้องไห้ทุกคน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสตรี ถึงแม้ว่าการร้องไห้นั้นจะไม่มีน้ำตาออกมาด้วยก็ตาม คล้ายกับการไปรดน้ำศพหรือการไปเคารพศพโดยการจุดธูปของคนไทย

จะเห็นได้ว่า“มอญร้องไห้”เป็นธรรมเนียมหรือประเพณีหรือบางท่านก็ระบุว่าเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความรักและอาลัยผู้ตาย ซึ่งการร้องไห้ดังกล่าวเป็นการร้องโดยไม่มีน้ำตา แต่จะสะอึกสะอื้นและรำพันความดีของผู้ตาย ภาษาที่ใช้ในการกล่าวถึงความดีงามจะใช้ภาษามอญ มอญร้องไห้มีปรากฏทั้งในระดับชาวบ้าน และในพิธีศพของพระภิกษุ หากเป็นการร้องไห้ในพิธีศพของพระภิกษุจะมีการบรรเลงพิณพาทย์

ประกอบด้วย บางตำราก็กล่าวว่าหากผู้ตายเป็นผู้ที่มีฐานะก็จะมีกรร็องให้ประกอบกับการบรรเลงของวงปี่พาทย์ประชันกัน

2) มอญร็องให้ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชนชาติไทย

“มอญร็องให้” ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาติมอญนั้น เมื่อได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชนชาติไทยแล้ว พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับนางร็องให้ เพลงมอญร็องให้ และวงปี่พาทย์มอญและเครื่องดนตรีในวง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก. นางร็องให้ เป็นธรรมเนียมที่ปรากฏในพระราชพิธีพระบรมศพ ศานติ ภักดีคำ (2545) ได้อธิบายค่านางร็องให้สรุปได้ว่า นางร็องให้ เป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับนางพระกำนัลในพระราชพิธีพระบรมศพ ซึ่งมีหน้าที่สำหรับร็องให้โดยเฉพาะ สมบัติ พลายน้อย (2515) สันนิษฐานที่มาของนางร็องให้สรุปได้ว่าประเพณีไทยมีนางร็องให้ที่หน้าศพ จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับธรรมเนียมไทยเมื่อใด ยังไม่มีหลักฐานปรากฏ แต่เข้าใจว่าน่าจะได้แบบอย่างมาจากมอญ โดยน่าจะเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เนื่องจากพระองค์ทรงนับถือพระมหาเถรกันของหรือคั่นฉ่องว่าเป็นครูบามาแต่เมืองหงสาวดี และมีความชอบที่ได้แจ้งข่าวที่จะถูกปองร้ายให้พระองค์ทราบ จึงได้ทรงพระราชทานฐานันดรศักดิ์ให้เป็นสมเด็จพระสังฆกรฝ่ายรามัญ และโปรดให้อารธนาพระมอญเข้าไปสวดพระปริวัตรในพระราชวัง และด้วยเหตุที่ทรงนิยมพระมอญจึงเป็นข้อน่าคิดว่าอาจทำให้ธรรมเนียมร็องให้รำพันหน้าศพของมอญเข้ามาในระยะนี้ก็เป็นได้

อิศรินทร์ หนูเมือง (2551) ได้กล่าวถึงนางร็องให้สมัยกรุงศรีอยุธยาสรุปได้ดังนี้ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏหลักฐานการมีนางร็องให้ในคำให้การของขุนหลวงหาวัด อธิบายถึงการจัดงานพระราชพิธีพระบรมศพของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศว่า ได้เกณฑ์นางสนมกำนัลมาเป็นนางร็องให้ ซึ่งในการร็องให้จะควบคุมการประโคมมโหรีปี่พาทย์ นอกจากนั้นยังปรากฏหลักฐานถึงธรรมเนียมนี้ว่า นางร็องให้น่าจะมีมาตั้งแต่ในสมัยอยุธยาแล้ว โดยพิธีกรรมนี้จะมียังปี่พาทย์มอญประกอบหรือจะไม่มีก็ได้ ธรรมเนียมการพระศพนี้ ทำสืบเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 โปรดเกล้าฯ ให้จัดงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ซึ่งมีนางร็องให้ และประโคมกลองชนะตามเวลาเหมือนอย่างพระมหากษัตริย์แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา วิธีการร็องให้ต้องใช้คนจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะใช้นางพระสนม นางพระกำนัล หรือผู้ที่ได้ถวายตัว มีต้นเสียง 4 คน และมีคูร็องรับประมาณ 80-100 คน

ขณะที่ศานติ ภักดีคำ (2545) กล่าวถึงหลักฐานที่กล่าวถึงนางร็องให้ในราชสำนักสรุปได้ว่าในหนังสือพระราชวิจารณ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องจดหมายเหตุความทรงจำของหลวงนรินทรเทวี ในส่วนที่ว่าด้วยงานพระบรมศพสมเด็จพระราชวังบรมมหาเสนาณรงค์ ซึ่งทรงคัดมาจากร่างหมายว่า “มีนางร็องให้ 5 บท 1 พระยอดฟ้าพระสุเมรุทอง 2 พระทูลกระหม่อมแก้ว 3 พระร่มโพธิ์ทอง 4 พระเสด็จผ่านพิภพแห่งใดเข้าพระบาทจะขอตามเสด็จไป และ 5 พระเสด็จสู่สวรรคตขึ้นใด” และยังได้สันนิษฐานว่าอาจเป็นไปได้ที่ประเพณีนางร็องให้อาจเพิ่งเริ่มเป็นครั้งแรกในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเมื่อพิจารณาในด้านประวัติศาสตร์แล้วพบว่าพระบรมราชจักรีวงศ์มีความเกี่ยวข้องกับชาวรามัญอยู่มาก โดยเฉพาะสายราชินิกุลของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระอัครมเหสีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชก็ทรงมีเชื้อสายมอญราชบุรี (คือราชินิกุล ณ บางช้าง) และในสมัยกรุงธนบุรีนั้นเล่าก็มีกลุ่มมอญกลุ่มใหญ่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร หัวหน้าขุนนางมอญกลุ่มนี้คือพระยาแจ้ง ซึ่งเป็นข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ อีกทั้งยังได้ตั้งข้อสังเกตว่านางร็องให้น่าจะเป็นพิธีกรรมสำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น จึงไม่ปรากฏว่ามีนางร็องให้ในพิธีกรรมงานศพของไทย

นอกจากนั้นในจดหมายเหตุความทรงจำของหลวงนรินทรเทวี (อ้างใน กรมศิลปากร 2501) เคยมีบันทึกถึงธรรมเนียมนี้ไว้ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ในการจัดงานพิธีพระศพของสมเด็จพระศรีสุลาไลย พระราชชนนีในรัชกาลที่ 3 ว่า “ณ วันพุธ เดือน 11 แรม 4 ค่ำ ยกพระโกศสมเด็จพระยานุมาศ ตั้งแห่เป็นขนาดกระบวนเครื่องสูง เทวดาประณมถืดอกบัว ประณมเรียงเคียงพระโกศ สนั่นโสตสำเนียงเสียงนางร้องไห้”

ธรรมเนียมนางร้องไห้คงจะมีมาทุกรัชกาลโดยเจ้าจอมและข้าราชการผู้ใกล้ชิดมาเป็นต้นเสียงในการร้อง ซึ่งล้วนแต่คร่ำครวญถึงคุณงามความดีของพระมหากษัตริย์และพระราชินีที่สิ้นพระชนม์ โดยจัดเป็นคณะคณะละ 8 คนบ้าง 12 คนบ้าง และขับขานในช่วงพิธีพระบรมศพหลายช่วงหลายเวลา ธรรมเนียมนี้ดำเนินมาจนถึงรัชกาลที่ 5 สวรรคต อติภาพ ภัทรเดชไพศาล (2554) กล่าวถึงธรรมเนียมนางร้องไห้สรุปได้ว่า เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ ลดาวัลย์ (พ.ศ. 2433-2526) เคยเป็นต้นเสียงร้องนางร้องไห้ในงานพระบรมศพของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และเล่าไว้ว่าธรรมเนียมนางร้องไห้นั้นใช้ต้นเสียง 4 คน และมีหญิงลูกคู่อีกราว 80-100 คนทำหน้าที่ร้องรับ โดยบทร้องนางร้องไห้มีบันทึกไว้ด้วยกันห้าบท และอาจสลับสับเปลี่ยนลำดับกันได้ นางร้องไห้ในครั้งนั้นปรากฏว่าเป็นนางร้องไห้ครั้งสุดท้ายของราชสำนักสยาม เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ไม่ทรงโปรดประเพณีนี้ ศานติ ภัคดีคำ (2545) กล่าวถึงเหตุที่รัชกาลที่ 6 ทรงไม่โปรดนางร้องไห้สรุปได้ว่าอาจเป็นเพราะเสียงดังมาก และได้อ้างถึงสำเนาพระบรมราชโองการแสดงพระราชประสงค์ในการจะจัดงานพระบรมศพของพระองค์ไว้ทั้งหมดรวม 17 ข้อ มีข้อ 2 ที่ทรงระบุไว้ว่า “ในเวลาที่ตั้งพระบรมศพที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและเวลาอื่นๆ ต่อนี้ไปตลอด ห้ามมิให้มีนางร้องไห้ ถ้าผู้ใดรักข้าพเจ้าจริงปรารถนาจะร้องไห้ก็ให้ร้องจริงๆ เกิด อย่าร้องละครเล่นเลย” ดังนั้นหลังจากรัชกาลที่ 6 แล้ว จึงไม่ปรากฏธรรมเนียมนางร้องไห้ในงานพระราชพิธีศพในราชสำนักอีกเลย

ข. เพลงมอญร้องไห้ ศานติ ภัคดีคำ (2545) อธิบายไว้สรุปได้ว่า “มอญร้องไห้” เป็นเพลงไทยสำเนียงมอญเพลงหนึ่ง ด้วยมีท่วงทำนองอันเศร้าสร้อยจึงมักนำมาบรรจупเพลงที่มีเนื้อหาเป็นท่วงทำนองคร่ำครวญ โศกอาลัย อย่างเช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงพระนิพนธ์เนื้อร้องเรื่องราชาธิราชแล้วบรรจุปเพลงมอญร้องไห้

ศานติ ภัคดีคำ (2545) กล่าวถึงเพลงมอญร้องไห้สรุปได้ว่า ผู้ที่เคยฟังเพลงนี้จะพบว่าเป็นเพลงที่มีท่วงทำนองเศร้าสร้อยแต่ลึกซึ้งกินใจอย่างยิ่ง ผู้ที่แต่งเพลงไทยสำเนียงมอญเพลงนี้จะได้ทราบเรื่องมอญร้องไห้มาก่อน จึงนำมาเป็นชื่อเพลง

องค์ บรรจุน (<http://www.monstudies.com>) กล่าวว่า ภาระยะหลังชาวไทยได้ประยุกต์ “มอญร้องไห้” ใส่บทร้อง และบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์มอญ เรียกว่าแบบตลาด ส่วนเนื้อเพลงนำมาจากเรื่อง “ราชาธิราช” ซึ่งเป็นวรรณคดีที่แปลมาจากพงศาวดารมอญ กรมศิลปากรนิยมนำมาแสดงเป็นละครพันทาง เนื้อหาเป็นเรื่องการทำสงครามระหว่างมอญกับพม่า จับตอนสมิงพระรามหนีเมีย โดยก่อนจะหนีก็เขียนจดหมายสอดไว้ใต้หมอน เข้าไปมองหน้าลูกเมียเป็นครั้งสุดท้าย ผู้ที่ร้องเพลงนี้เอาไว้เป็นท่านแรก คือ ครูเหนี่ยว ดุริยพันธ์ ร้องได้สะเทือนอารมณ์ผู้ฟัง และถือเป็นแม่แบบของเพลงมอญร้องไห้มาจนปัจจุบัน ต่อมา นายถิร ปี่ไพเราะ ได้นำ “มอญร้องไห้” มาทำเป็นเพลงดับเรียกว่า “เพลงดับมอญร้องไห้” ประกอบด้วยเพลงมอญร้องไห้ เพลงแดนอาลัย เพลงโอดมอญ และเพลงมอญสวนอนันต์ โดยมีการแต่งบทร้องขึ้นใหม่ สอดคล้องกับที่ ขุนอิน (<http://x.thaikids.com>) กล่าวถึงเพลงมอญร้องไห้สรุปได้ว่ามอญร้องไห้นอกจากจะเป็นพิธีกรรมแล้ว ยังจัดเป็นเพลงไทยเดิมเพลงหนึ่ง ซึ่งอยู่ในประเภทของเพลงดับ เรื่องราชาธิราช ในตอนสมิงพระรามหนีเมีย ในตอนท้ายจะมีเนื้อร้องว่า “หิยกระดาษาวตอักษรชะอันสิ่ง น้ำตาหลังไหลหยดรดอักษรฯ” ซึ่งจะใช้เพลงประจำบ้านในตอนขึ้นต้นการร้องมอญร้องไห้ ในลักษณะนี้ก็จะแตกต่างกับพิธีกรรมของชาวมอญ

ตรงที่ว่า จะมีปี่มอญและเปิงมาง 1 ลูกและนั่งมาประกอบกับการร้องเพลงมอญร้องไห้ และต่อมาภายหลัง ใน การฉาบปัดกิจศพในช่วงที่เรียกว่า เผาหลอก วงปี่พาทย์มอญจะต้องบรรเลงเพลงประจำบ้านอยู่แล้ว จึงมีผู้คิด นำเพลงมอญร้องไห้มาแทรกเอาไว้ในขณะที่เผาหลอก แล้วยังมีความนิยมต่อเนื่องกันมาถึงปัจจุบันนี้ เนื่องจาก เข้ากับบรรยากาศที่โศกเศร้าในการจากไปของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

ต่อมาอาจารย์ทางด้านดนตรีไทย ได้เรียบเรียงเพลงไทยสำเนียงมอญขึ้นมาใหม่ และกำหนดระเบียบ การใช้เพลงเพื่อบรรเลงในขั้นตอนต่างๆ ของงานศพ ดังนี้

1. เพลงประจำบ้าน ใช้บรรเลงเป็นเพลงแรกหากตั้งศพไว้ที่บ้าน และใช้บรรเลงในขณะที่ทำพิธีวาง ดอกไม้จันทน์เคารพศพ

2. เพลงประจำวัด ใช้บรรเลงเป็นเพลงแรกหากตั้งศพไว้ที่วัด

3. เพลงเชิญผี ใช้บรรเลงต่อจากเพลงประจำบ้านหรือเพลงประจำวัด เพื่อเป็นการเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่างๆ

4. เพลงยกศพ ใช้บรรเลงในขณะที่มีการยกศพ เพื่อการเคลื่อนย้าย หรือยกศพขึ้นสู่เมรุ

5. เพลงสาธุการมอญ ใช้บรรเลงเมื่อประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระ

6. เพลงเร็วมอญ ใช้บรรเลงเมื่อพระสวดเสร็จ

7. เพลงมอญร้องไห้ ใช้บรรเลงในขณะที่ทำพิธีวางดอกไม้จันทน์เคารพศพ ในงานที่มีการพระราชทาน เพลงศพ แล้วบรรเลงต่อท้ายด้วยเพลงประจำบ้าน

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงรูปแบบของเพลงมอญร้องไห้ไว้ดังนี้ เพลงมอญร้องไห้ 5 รูปแบบ มี รายชื่อเพลงดังนี้ (<http://audio.palungjit.org>)

1. มอญร้องไห้ – เตียวปี

2. มอญร้องไห้ – ปี่พาทย์

3. มอญร้องไห้ – ปี่พาทย์มอญเครื่องใหญ่

4. มอญร้องไห้ – ปี่พาทย์รับ-ร้อง

5. มอญร้องไห้ – มโหรีวงใหญ่

จะเห็นได้ว่าจากท่วงทำนองเพลงของมอญร้องไห้ที่ร้องเพื่อแสดงความเศร้าโศกเสียใจ เมื่อชนชาติไทย ได้รู้จักและเข้าใจความหมายก็ได้มีการพัฒนาเป็นเพลงไทยเดิม ซึ่งเป็นเพลงไทยสำเนียงมอญที่ไพเราะเพลง หนึ่งในวงการเพลงไทยเดิม นอกจากนี้เพลงดังกล่าวยังมีการนำมาใช้เป็นบทเพลงที่บรรเลงในพิธีศพอีกด้วย รวมทั้งเครื่องดนตรีมอญมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวไทยอย่างน่าสนใจ โดยนักดนตรีไทยได้ตั้งวงปี่พาทย์มอญ ขึ้น ซึ่งวงดนตรีดังกล่าวมีการนำเครื่องดนตรีมอญและเครื่องดนตรีไทยมาบรรเลงร่วมกัน ทำให้เกิดความ ไพเราะ น่าฟัง สะท้อนการบูรณาการของวัฒนธรรมด้านดนตรีระหว่างชนชาติมอญกับชนชาติไทยได้อย่าง งดงาม

ค. วงปี่พาทย์มอญ

ในพิธีกรรมมอญร้องไห้ในงานศพของพระภิกษุหรือบุคคลชั้นสูงต้องมีการบรรเลงดนตรีจากวงปี่พาทย์ มอญประกอบการร้อง ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจพิธีกรรมมอญร้องไห้อย่างแท้จริง จึงขอกล่าวถึงวงปี่พาทย์มอญ ดังนี้

วงปี่พาทย์มอญ (สำนักการสังคีต กรมศิลปากร <http://www.finearts.go.th/>) เป็นวงดนตรีที่ชาว มอญนำเครื่องดนตรีเข้ามา พร้อมกับการย้ายถิ่นฐานบ้านเรือน ต่อมาได้มีการพัฒนาเป็นวงปี่พาทย์มอญ โดยใช้ หลักการของวงปี่พาทย์ไม่แข็งเป็นหลัก แต่ใช้เครื่องดนตรีของมอญตั้งอยู่ด้านหน้าของวง เช่น ฆ้องมอญ ปี่มอญ

ตะโพนมอญ เปิงมางคอก ด้านหลังจะเป็นระนาดเอก ระนาดทุ้ม และเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ ของวงปี่พาทย์ (ไทย) เมื่อตั้งวงดนตรีแล้วจะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน โอกาสที่ใช้นวมมอญจะใช้บรรเลงทั้งงานมงคลและงานอวมงคล สำหรับชาวไทยจะใช้บรรเลงเฉพาะงานอวมงคลเท่านั้น เครื่องดนตรีในวงบรรเลงของวงปี่พาทย์ แบ่งเป็น 3 ขนาด ดังนี้

- ปี่พาทย์มอญเครื่องห้า เครื่องดนตรีในวงบรรเลง ประกอบด้วย ๑. ซ้องมอญวงใหญ่ ๒. ระนาดเอก ๓. ปี่มอญ ๔. ตะโพนมอญ ๕. เปิงมางคอก และ ๖. ฉิ่ง
- ปี่พาทย์มอญเครื่องคู่ เครื่องดนตรีในวงบรรเลง ประกอบด้วย ๑. ซ้องมอญวงใหญ่ ๒. ซ้องมอญวงเล็ก ๓. ระนาดเอก ๔. ระนาดทุ้ม ๕. ปี่มอญ ๖. ตะโพนมอญ ๗. เปิงมางคอก ๘. โหม่ง ๓ ลูก ๙. ฉิ่ง ๑๐. ฉาบเล็ก และ ๑๑. ฉาบใหญ่ ๑. กรับ
- ปี่พาทย์มอญเครื่องใหญ่ เครื่องดนตรีในวงบรรเลง ประกอบด้วย ๑. ซ้องมอญวงใหญ่ ๒. ซ้องมอญวงเล็ก ๓. ระนาดเอก ๔. ระนาดทุ้มไม้ ๕. ระนาดเอกเหล็ก ๖. ระนาดทุ้มเหล็ก ๗. ปี่มอญ ๘. ตะโพนมอญ ๙. เปิงมางคอก ๑๐. โหม่ง ๓ ลูก ๑๑. ฉิ่ง ๑๒. ฉาบเล็ก ๑๓. ฉาบใหญ่ และ ๑๔. กรับ

จะเห็นได้ว่าในเรื่องของดนตรีไทย ก็มีการนำเครื่องดนตรีของชาวมอญมาพัฒนาเป็นวงปี่พาทย์มอญ และมีการกำหนดเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์แต่ละขนาดให้เหมาะสมกับการใช้ในงานประเภทต่างๆ ด้วย

3) มอญร้องไห้ในปัจจุบัน

เมื่อกกล่าวถึงมอญร้องไห้ในปัจจุบัน เป็นที่น่าสังเกตว่าเริ่มมีผู้รู้จักน้อยลง ชาวมอญบางท้องถิ่นเป็นห่วงว่าประเพณีดังกล่าวอาจจะไม่ปรากฏให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและเกิดความภาคภูมิใจเช่นในอดีต ในที่นี้จึงขอกกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของมอญร้องไห้ และการวิเคราะห์ตัวอย่างของมอญร้องไห้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก. การเปลี่ยนแปลงของมอญร้องไห้

สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อประเพณีมอญร้องไห้เป็นอย่างมาก ผลจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ชาวไทยเชื้อสายมอญทั้งในจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนชาวมอญที่สำคัญ ได้พบความเปลี่ยนแปลงของประเพณีมอญร้องไห้ ดังนี้

1. วิธีการร้อง มอญร้องไห้แต่เดิมจะร้องมาจากความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ และใช้ลีลาการร้องที่เป็นธรรมชาติ ผู้ร้องบางท่านได้ใช้การเอื้อนเสียงแบบการร้องทะเลยมอญมาใช้ ทำให้ลีลาการร้องต่างไปจากเดิมนอกจากนั้นในการร้องยังนิยมมีดนตรีประกอบด้วย ซึ่งแต่เดิมการมีดนตรีประกอบจะนิยมใช้เฉพาะงานศพของพระภิกษุหรือผู้ที่มีฐานะดี

2. อาชีพมอญร้องไห้ เดิมมอญร้องไห้เป็นการแสดงออกถึงความรักและอาลัยต่อผู้ตาย แม้จะมีการว่าจ้างกันบ้างก็จะทำในลักษณะที่ช่วยเหลือกันมากกว่าจะเป็นธุรกิจ สมัยก่อนหากมีผู้ที่มีความสามารถในการร้องมอญร้องไห้ จะมีผู้มาว่าจ้างให้ไปร้องในงานศพของชุมชน ซึ่งผู้ร้องจะรู้จักทุกคนในชุมชนเป็นอย่างดี รู้จักนิสัยใจคอ หรือเคยมีกิจกรรมต่างๆ ที่ทำร่วมกันในชุมชน เมื่อผู้ตายจากไปก็จะมาร่วมงานเพื่อแสดงความอาลัย และขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ตามประเพณีมอญร้องไห้ให้เจ้าภาพด้วย แต่ปัจจุบันการร้องมอญร้องไห้พัฒนาเป็นธุรกิจ ผู้ร้องไม่จำเป็นต้องรู้จักผู้ตายหรือเกี่ยวข้องกับชุมชน เมื่อได้รับการว่าจ้างก็มาทำหน้าที่ของตนตามวันและเวลาที่กำหนด บางชุมชนมีการตั้งคณะมอญร้องไห้ รับจ้างไปร้องทุกแห่งตามที่เจ้าภาพต้องการ โดยมีค่าตอบแทนที่ราคาสูง แต่ภายหลังบางคณะมีการบันทึกเสียงร้องเพื่อไปเปิด

ประกอบการแสดงท่าทางร้องไห้สะอึกสะอื้นของผู้ร้อง ทำให้ภายหลังการมีประเพณีมอญร้องไห้ในงานศพของชาวมอญได้รับรับความนิยมน้อยลง

3. การแสดงออกของผู้ที่ทำหน้าที่มอญร้องไห้ ในปัจจุบันพบว่าผู้ที่มาทำหน้าที่มอญร้องไห้มีการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม ในหนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพพระเดชพระคุณพระราชมงคลมุนี (2558) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่าการดัดแปลงการแสดงออกในลักษณะร้องไห้ฟูมฟายตอกชกหัว บางแห่งถึงกับใช้สาวประเภทสองแต่งกายเป็นหญิงร้องเพลงกลิ้งตัวลงมาจากเมรุชั้นสูงสุด เพื่อเรียกอารมณ์สะท้อนใจจากผู้มาร่วมงาน ซึ่งการกระทำดังกล่าวหากขาดความระมัดระวังจะทำให้เสื้อ สไบ และผ้าถุงที่สวมอยู่อาจไม่รัดกุมขณะกลิ้งตัวลงมา นอกจากนี้ยังไม่ควรแสดงออกมากเกินไป ซึ่งอาจทำให้น่าสมเพชมากกว่าไศกเศร้ายิ่ง

4. บทร้องของมอญร้องไห้ การร้องมอญร้องไห้ นี้แต่เดิมมิได้มีการแต่งบทร้องไห้ แต่จะร้องมาจากความรู้สึก และเรื่องราวที่ผู้ร้องเคยรู้จักกับผู้ตายมาก่อน ทำให้รู้รายละเอียดในชีวิตของผู้ตาย สามารถนำมาลำดับเป็นเนื้อหาที่จะร้องได้อย่างดี ผู้มาร่วมงานซึ่งก็รู้จักผู้ตายเช่นกันก็จะเห็นภาพวิถีชีวิตของผู้ตายตามที่ตนเคยเกี่ยวข้องด้วย จึงเกิดความสะท้อนใจตามเนื้อหาที่ได้ฟัง การมีบทร้องที่แต่งขึ้นนั้นน่าจะเกิดขึ้นในภายหลัง จากหลักฐานที่พอจะเห็นได้คือในสมัยรัตนโกสินทร์ และการร้องมอญร้องไห้ในพิธีสำคัญงานศพ พระภิกษุและในงานศพของบุคคลที่มีชื่อเสียง และมีฐานะดี จะมีบทร้องให้พิมพ์ไว้ในหนังสืออนุสรณ์ของงานดังกล่าวด้วย

5. ภาษาที่ใช้ในการร้อง ผู้ร้องมอญร้องไห้เดิมร้องโดยใช้ภาษามอญ แต่ภายหลังมีการร้องเป็นภาษามอญแต่ปนภาษาไทยบ้างด้วยความเคยชิน ส่วนการร้องในราชสำนักที่มีการรับวัฒนธรรมดังกล่าว แล้วพัฒนาเป็นนางร้องไห้ คงจะใช้ภาษาไทยในการร้อง เพราะปรากฏว่าชื่อบทที่ร้องก็บันทึกไว้เป็นภาษาไทย เรื่องภาษานี้เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งในประเพณีมอญร้องไห้ เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายมอญปัจจุบันไม่สามารถพูดภาษามอญได้เหมือนเช่นในสมัยก่อน อีกทั้งผู้ที่ร้องมอญร้องไห้ซึ่งมักเป็นผู้สูงอายุ เมื่อเสียชีวิตไปก็ไม่มีความรู้ใหม่ทำหน้าที่แทน จึงทำให้ขาดผู้สืบทอดประเพณีมอญร้องไห้

6. ความนิยมในการมีประเพณีมอญร้องไห้ในงานศพ ปัจจุบันประเพณีมอญร้องไห้ในงานศพได้รับความนิยมน้อยลงโดยเฉพาะงานศพของชาวบ้านทั่วไป เพราะคนที่ตายในปัจจุบันส่วนมากมักจะเสียชีวิตที่โรงพยาบาล จึงไม่มีการทำศพที่บ้านเหมือนในอดีต มีเฉพาะบางท้องถิ่นที่ยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่ เช่นที่พระประแดง ส่วนที่อื่นมักจะมีประเพณีมอญร้องไห้ในงานศพผู้มีฐานะหรือมีความสำคัญ เช่น พระภิกษุ หรือบุคคลสำคัญ มอญร้องไห้ที่ปรากฏในราชสำนักไทยในรัชกาลปัจจุบันได้แก่ มอญร้องไห้สดุดีเทิดพระเกียรติงานพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2527 และมอญร้องไห้สดุดีเทิดพระเกียรติงานพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2551 ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทพระบรมมหาราชวัง (องค์ บรรจุน, 2556)

จะเห็นได้ว่ามอญร้องไห้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และกำลังจะเริ่มมีให้เห็นน้อยลงอย่างน่าเป็นห่วง ดังนั้นเพื่อมิให้ประเพณีที่มีคุณค่าเช่นนี้ต้องสูญหายไป จึงควรมีการหาแนวทางในการอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้รู้จัก และเห็นคุณค่าของประเพณีดังกล่าว

ข. การวิเคราะห์ตัวอย่างบทมอญร้องไห้

มอญร้องไห้ในอดีตเป็นการร้องจากความรู้สึก จึงไม่ปรากฏบทร้องที่เป็นลายลักษณ์อักษรเก็บไว้ มีลักษณะเป็นมุขปาฐะ แต่มอญร้องไห้ระยะหลังมีการบันทึกไว้เป็นภาษามอญแล้วแปลเป็นภาษาไทย บางบทก็บันทึกไว้เป็นภาษาไทย ซึ่งมาจากการแปลจากภาษามอญ จะพบว่ามอญร้องไห้มีลักษณะที่น่าสนใจ ได้แก่

1. แสดงความรักและอาลัยผู้ตาย กล่าวถึงคุณงามความดีของผู้ที่จากไป
2. กล่าวถึงการทำบุญของลูกหลานเพื่อส่งผลบุญไปให้ผู้ตาย
3. กล่าวถึงการไปสู่ภพภูมิที่ดีและการได้ไปนิพพาน
4. กล่าวถึงการรักษาวัฒนธรรมและภาษามอญ

จะเห็นได้ว่าบทรื่องมอญร้องไห้มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของประเพณี “มอญร้องไห้”

ดังนั้นจึงสามารถทำให้ผู้มาร่วมงานศพเกิดอารมณ์โศกเศร้าและอาลัยผู้ตาย บทรื่องดังกล่าวจึงเป็นบทรื่องที่มีคุณค่าและสมควรอนุรักษ์ไว้ เพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังรู้จักและตระหนักถึงความสำคัญของประเพณี “มอญร้องไห้” สืบไป

4. การอนุรักษ์ พิธี และประยุคต์วัฒนธรรมและประเพณีมอญ

วัฒนธรรมและประเพณี เป็นรากฐานความเจริญของชาติที่จะอบรมกล่อมเกล้าให้คนในสังคมมีกิริยาที่ดี มีความรู้สึกสำนึกในหน้าที่ รู้จักระเบียบวินัยของสังคมและปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มชน เป็นภูมิคุ้มกันชุมชนให้เข้มแข็งและดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคงท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ชุมชนที่มีวัฒนธรรมและประเพณีแข็งแกร่งสามารถเลือกที่จะรับหรือปฏิเสธค่านิยมที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของตน

4.1 ความสำคัญของการอนุรักษ์ พิธี และประยุคต์วัฒนธรรมและประเพณีมอญ

ความสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีดังกล่าวจะเห็นได้จากกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ให้ความสำคัญไว้ในหลายมาตราด้วยกัน คือ

มาตรา 46 กล่าวว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ

มาตรา 69 กล่าวว่า บุคคลมีหน้าที่.... สืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุน ให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้อง กับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ และ

มาตรา 289 ระบุว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอบรมตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ...

สรุป การอนุรักษ์ พิธี และประยุคต์วัฒนธรรมประเพณีมอญ มีความสำคัญเนื่องจากวัฒนธรรมและประเพณีมอญมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอาเซียน เป็นวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม คติชน แนวปฏิบัติและวิถีการดำรงชีวิตที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีของชาติอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้

4.2 การประยุคต์วัฒนธรรมและประเพณีมอญโดยชุมชน

การอนุรักษ์ พิธี และประยุคต์วัฒนธรรมและประเพณีมอญโดยชุมชน กระทำได้ในลักษณะและวิธีการต่าง ๆ ของสถาบันในชุมชน คือ สถาบันศาสนา ซึ่งมีการจัดกิจกรรมดังนี้

1) งานพิธีบำเพ็ญกุศลถวายสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ตามลัทธิธรรมนิยมมอญ เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระสังฆราชฯ ในงาน "รามัญทักษิณานุชา" ในวันที่ 21 เมษายน 2556 ประกอบไปด้วย การสวดพระอภิธรรมมอญ มอญรำ มอญร้องไห้ การแสดงทေးมอญและปี่พาทย์มอญครวญเพลงแสดงความรู้สึกระวีราโศกถึงสังฆราชผู้ทรงดับสิ้นสังขารบรรลุถึงธรรมอันสงบ เนื้อหาคำร้องจะพรรณนาประวัติ การออกบวชของพระองค์ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดีทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนพระคุณของสมเด็จพระสังฆราชฯ (ไทยโพสต์-ศิลปวัฒนธรรม 21 เมษายน 2556)

2) ศูนย์มอญศึกษา วัดชนะสงคราม

เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) ได้ริเริ่มโครงการ “ศูนย์มอญศึกษา” เพื่อสนับสนุนให้วัดชนะสงครามฯ เป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับมอญศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมมอญรามัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และบทบาทของพระสงฆ์เชื้อสายมอญรามัญในวัดชนะสงครามฯ ในการธำรงรักษาประเพณี พิธีกรรมแต่ครั้งโบราณให้คงอยู่

3) มูลนิธิรามัญรักษ์

เกิดขึ้นด้วยทุนก่อตั้งจาก “ชมรมส่งเสริมพัฒนาการศึกษาพระสงฆ์มอญ” แนวคิดการก่อตั้งชมรมส่งเสริมพัฒนาการศึกษาพระสงฆ์มอญมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ สนับสนุนการศึกษา ปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของการศึกษาในหมู่คนมอญ มีการแสวงหา เชิญชวน พระภิกษุ - สามเณรให้เข้ามาเรียนหนังสือ โดยคณะกรรมการจะหาวัด สถานที่เรียน พร้อมทั้งทุนการศึกษา ในขณะที่เดียวกันมีการเชิญชวนพระภิกษุ - สามเณรมอญในประเทศเมียนมาร์ ให้เข้ามาศึกษาระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4.3 การประยุกต์วัฒนธรรมและประเพณีมอญโดยภาคประชาชนและภาคเอกชน

การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีมอญโดยภาคประชาชนและภาคเอกชนในชุมชน กระทำได้ในลักษณะและวิธีการต่าง ๆ ได้แก่

1) ชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพฯ

ก. งานพิธีบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ตามธรรมเนียมแบบมอญ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 12 ตุลาคม 2551 โดยชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพฯ และชาวไทยเชื้อสายมอญ เนื่องจากชาวมอญถือว่างานศพเป็นงานมงคลเพื่อร่วมส่งวิญญาณผู้ล่วงลับไปสู่สรวงสวรรค์ งานพิธีบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ครั้งนี้ นอกจากจะมีการสวดพระพุทธรูปมอญ การแสดงพระธรรมเทศนามอญ การถวายจตุปัจจัยไทยธรรมพระสงฆ์แล้ว ที่ขาดไม่ได้ในประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของการจัดพิธีศพแบบมอญ คือ “มอญร้องไห้” โดยคณะมอญร้องไห้อยุธยา ถวายคำพรรณนาสดุดีพระเกียรติคุณประกอบการบรรเลงปี่พาทย์มอญ เพื่อถวายความอาลัยและน้อมสำนึกในพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ที่มีต่อพสกนิกรชาวไทย (ประมวลข้อมูลจากคณะกรรมการจัดงานพิธีบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, พิศาล บุญผูก, ชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพฯ, <http://www.monstudies.com>)

ข. การอนุรักษ์ภาษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

งานของชมรม คือ การอนุรักษ์ภาษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม เป็นการส่งเสริมเรื่องการศึกษา ซึ่งที่ผ่าน ๆ มา คือ ทำหลักสูตรภาษามอญ และผลักดันให้เข้าในระบบโรงเรียนชุมชนให้ได้ ส่วนหลักสูตรที่ทำ

ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการสำหรับมอญที่เป็นแรงงาน จัดสอนแรงงาน เพื่อให้สื่อสารกันได้ ก็จะเป็นประโยชน์ ทั้งทางการไทย ทั้งนายจ้างและลูกจ้าง

2) พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วง

พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วง จัดตั้งขึ้นโดยชาวบ้านวัดม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ร่วมกับมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อรวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่พระสงฆ์วัดม่วงได้รวบรวมไว้ในอาคารพิพิธภัณฑสถานที่สร้างขึ้นใหม่ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2536

3) ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญ บางกระบือ

ศูนย์แห่งนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2538 โดยคุณธวัชพงศ์ มอญตะ ประธานศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญ บางกระบือ ด้วยการบริหารจัดการที่ดีเยี่ยม ในปีพ.ศ. 2550 ชุมชนชาวมอญบางกระบือ จึงได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) โดยเป็นชุมชนที่มีการดำเนินงานตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง ในการท่องเที่ยวชมวิถีชาวมอญ

4) สมาพันธ์ชาวไทยเชื้อสายรามัญปทุมธานี

เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นมาด้วยความรักสามัคคีของพี่น้องชาวไทยเชื้อสายรามัญปทุมธานี ที่เห็นถึงคุณค่าความสำคัญ ที่จะสืบทอดเจตนารมณ์อันดีงามของบรรพบุรุษชาวมอญ ที่ได้สรรค์สร้างสิ่งอันดีงามที่ทรงคุณค่า บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญอย่างเด่นชัด ในการจัดตั้งสมาพันธ์ ฯ มีวัตถุประสงค์ เพื่ออนุรักษ์ภาษาและหนังสือของชาวมอญปทุมธานี เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญปทุมธานี และเพื่อเป็นศูนย์กลางในการสร้างความรักสามัคคีของชาวมอญปทุมธานีและเชื่อมสัมพันธ์กับจังหวัดอื่น ๆ สมาพันธ์ ฯ ได้จัดตั้งขึ้นและเปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม ปีพุทธศักราช 2553 โดยมีสมาคมไทยรามัญเป็นองค์กรใหญ่ และมีชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพ ที่ได้เป็นแกนหลักในการติดต่อเชื่อมโยงในการทำงานร่วมกัน การจัดตั้งสมาพันธ์ ฯ ของพี่น้องชาวจังหวัดปทุมธานีในครั้งนี้ก็น่าจะเป็นนิมิตหมายที่ดีในการที่จะร่วมมือร่วมใจทำงานเพื่อแสดงความกตัญญู (www.m-culture.in.th/moc_new/album/)

4.4 การประยุกต์วัฒนธรรมและประเพณีมอญของสถาบันการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 23 และ 27 ระบุให้การจัดการศึกษานั้น กระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์ของคนในท้องถิ่น ซึ่งมีมาอย่างต่อเนื่องยาวนานไม่ขาดสาย เป็นการเชื่อมโยงความคิด ความเชื่อ คติ ค่านิยม ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมรอบตัว ความรอบรู้ในศาสตร์และศิลป์ของการดำรงชีวิตอยู่ในบริบทของชุมชนอย่างผสมกลมกลืน จนเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น อันเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ที่สืบทอดส่งต่อกันมา

1) โครงการมอญ-ช่อน-ภูมิ ของมหาวิทยาลัยกรุงเทพ

ในปีการศึกษา 2555 ที่ผ่านมา ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพได้จัดโครงการนำร่องร่วมกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ภายใต้ชื่อ “โครงการ 3-3-9 พื้นที่สร้างสรรค์... ปันรัก ปันรู้” ผลของการระดมความคิดจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลายภาคส่วน คณะนิเทศศาสตร์จึงกำหนดจัดกิจกรรมบริการวิชาการ ประจำปีการศึกษา 2556 ภายใต้ชื่อ “มอญ ช่อน ภูมิ” ขึ้น เพื่อนำเสนอความงดงามและคุณค่าความเป็นชาวมอญในมิติภูมิต่างๆ เช่น ภูมิปัญญา ภูมิสถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ ภูมิธรรม ภูมิคุ้มกัน และความภูมิใจ ผ่าน 5 พื้นที่สร้างสรรค์ คือ 1) พื้นที่วิถีชีวิต 2) พื้นที่ภูมิปัญญา 3) พื้นที่

ศิลปวัฒนธรรม 4) พื้นที่การเรียนรู้ และ 5) พื้นที่สินค้าและผลิตภัณฑ์ ที่ร่วมสร้างโดยนักศึกษา คณาจารย์ และชุมชนหมู่บ้าน ศาลาแดงเหนือ ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

2) งานวันรำลึกบรรพชนมอญ ครั้งที่ 68 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ได้จัดนิทรรศการกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดกาญจนบุรี ในงานวันรำลึกบรรพชนมอญ ครั้งที่ 68 วันที่ 24-25 มกราคม พ.ศ. 2558 ณ วัดพุทธะเคียน อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ในการจัดงานมีการเสวนาประวัติศาสตร์ “เจ็ดหัวเมืองมอญ” การจัดแสดงนิทรรศการวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมมอญ และออกร้านจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านมอญจากชาวมอญ (<http://www.kru.ac.th>)

4.5 การอนุรักษ์ พื้นฟู และประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีมอญในหลักสูตรท้องถิ่น

การอนุรักษ์ พื้นฟู และประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีมอญในหลักสูตรท้องถิ่นมีผู้ให้คำจำกัดความคำว่า “หลักสูตรท้องถิ่น” ไว้ดังนี้

สิริวรรณ ศรีพหล (2551) อธิบายว่า “หลักสูตรท้องถิ่น” หมายถึง เนื้อหาและมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นหนึ่งท้องถิ่นใดโดยเฉพาะ

รัตนะ บัวสนธ์ (2551) กล่าวถึงความหมายของคำนี้ไว้ว่า “หลักสูตรท้องถิ่น” หมายถึง มวลประสบการณ์ ความรู้ใด ๆ ก็ตามที่หน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่น ร่วมกันจัดทำขึ้นเป็นเอกสารหลักสูตร เพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ

จะเห็นได้ว่า “หลักสูตรท้องถิ่น” เป็นหลักสูตรที่นำสิ่งที่มีคุณค่าของท้องถิ่นมาใช้ในการอนุรักษ์ พื้นฟู และถ่ายทอดศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม คติชน ค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวปฏิบัติเพื่อคงไว้ หรือสืบทอด ให้สอดคล้องกับประโยชน์และความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้น มี 3 ประเภท คือ 1) หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นโดยปรับเปลี่ยนบางส่วนของหลักสูตรกลาง เช่น นำเพลงมอญร้องไห้มาเป็นแบบฝึกทักษะการอ่าน 2) หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นเป็นส่วนย่อยเพื่อใช้เสริมหลักสูตรกลาง เช่น สารการเรียนรู้ ศิลปะอาจมีรายวิชาเพิ่มเติมการขับร้องเพลงมอญร้องไห้ และ 3) หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นใช้สำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น การเล่นปีพาทย์มอญประกอบเพลงมอญร้องไห้

4.6 สารสนเทศเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีมอญ

สารสนเทศภูมิปัญญา วัฒนธรรมและประเพณีมอญ คือ ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และความคิดต่าง ๆ ที่ได้มีการสื่อสาร บันทึก จัดพิมพ์ และ/หรือเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ โดยผ่านการประมวลผลแล้วนำมาเรียบเรียงและจัดระบบให้อยู่ในรูปแบบที่มีความหมาย เป็นที่เข้าใจได้หรือสามารถนำไปใช้ได้ในการจัดการศึกษา เป็นสารสนเทศแบบบูรณาการ แต่ละสาระการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอด เนื้อหา กระบวนการที่ช่วยให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ และการนำความรู้ประสบการณ์ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

ปัจจุบันการผลิตและเผยแพร่สารสนเทศด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมและประเพณีมอญ มีหลายรูปแบบ จำแนกได้ 4 ประเภท

1) สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมและประเพณีมอญ ที่มีเนื้อหาสาระทางวิชาการนั้นจะประกอบด้วย หนังสือตำรา หนังสืออ่านประกอบ หนังสือความรู้ทั่วไป หนังสือคู่มือ หลักสูตร ประมวลการ สอน โครงการสอน วิทยานิพนธ์หรือปริญญาานิพนธ์ เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม สิ่งพิมพ์รัฐบาล และวารสารวิชาการ เป็นต้น

ตัวอย่างสื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับประเพณีมอญ

ต้นธาร วิถีมอญ / องค์กร บรรจุน.

จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญบำเพ็ญกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตามลัทธิธรรมเนียมมอญ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง วันอาทิตย์ที่ 12 ตุลาคม พุทธศักราช 2551 / ชมรมเยาวชนมอญ กรุงเทพฯ ; บรรณาธิการ, องค์กร บรรจุน.

ประเพณีมอญที่สำคัญ / จวน เครือวิชฌยาจารย์.

วิถีชีวิตชาวมอญ / จวน เครือวิชฌยาจารย์ ผู้แปล; สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

มอญในเมืองไทย = The Mons in Thailand / สุภรณ์ โอเจริญ; บรรณาธิการ, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ กาญจนี ละอองศรี.

มอญในแผ่นดินสยาม / สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รามัญรักษ์ : อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูปัญญาานนทคุณ (บาง ปัญญาที่ไป) ณ เมรุ ปราสาทมอญ วัดสโสมสร อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี วันอาทิตย์ที่ 8 มีนาคม 2552 / บรรณาธิการ, พระมหาจรรยา จอกสมุท... [และคนอื่น ๆ].

ที่ระลึกพิธีเปิดนิทรรศการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนิน เป็นองค์ประธานในพิธีเปิดนิทรรศการ "ไทย-รามัญ เทิดพระเกียรติพระมิ่งมณีจักรวงศ์" / โดย หอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และห้องสมุดดนตรี ทูลกระหม่อมสิรินธรฯ.

การดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ : กรณีศึกษาหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ จังหวัด ปทุมธานี/พัชรินทร์ ม่วงงาม.

การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญ อำเภอพระประแดง / เกศสิรินทร์ แพทอง.

กระบวนการการฟื้นฟูและประยุกต์มรดกทางวัฒนธรรม ในการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนมอญ ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี /สิริพร สมบูรณ์ บุรณะ.

สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์มอญ /สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, พรทิพย์ อุกุภรัตน์, ประภาศรี คำสอาด.

ของดีเมืองปทุม/จังหวัดปทุมธานี

หนังสือ 200 ปี เมืองปทุม : ที่ระลึกครบรอบ 200 ปี พระราชทานนามเมืองประทุมธานี/จังหวัด ปทุมธานี

2) สื่อโสตทัศน

สื่อโสตทัศนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมและประเพณีมอญที่มีเนื้อหาสาระทางวิชาการนั้นจะ ประกอบด้วยสไลด์ (slides) फिल्मสตริป (filmstrips) แผ่นโปร่งใส (transparencies) วัสดุย่อส่วน (microforms) ภาพยนตร์ (motion pictures) เทปบันทึกภาพ (video tapes) เทปบันทึกเสียง (audio tapes) แผ่นซีดี (compact discs) เป็นต้น

ตัวอย่างสื่อโสตทัศนศึกษาเกี่ยวกับประเพณีมอญ

จดหมายเหตุกรุงศรี แหล่งอารยธรรมโบราณและชาติพันธุ์ มอญรำ รำมอญ พิธีโกนจุกแบบมอญ

งานเผาศพมอญ [electronic resource] กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงศรีอยุธยา

รายการพอเพียงเพื่อแผ่นดินเกิด. ตอนเสียงรามัญ [video recording] / ASTV ร่วมกับ มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์, เมืองโบราณ.

พื้นแสงรุ่ง. ชุดชาวมอญ [video recording] : ความงามอันหลากหลาย วิถีชีวิต วัฒนธรรม ชนเผ่าชาติพันธุ์ ภาษา / ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ สถาบันโทรทัศน์ทีวีไทยทีวีสาธารณะ และบริษัทป่าใหญ่ครีเอชั่น.

แม่ไม้มอญเดิม [เทปบันทึกเสียง] : ปี่พาทย์มอญ = Thai traditional music: music for religious ceremonies the Mon melodies / เสรี หวังในธรรม.

รายการพอเพียงเพื่อแผ่นดินเกิด. ตอนพิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วง สำนักแห่งชุมชนมอญ [video recording] / ASTV ร่วมกับ มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์, เมืองโบราณ.

รายการพอเพียงเพื่อแผ่นดินเกิด. ตอนความเป็นมอญในสังคมเมือง [video recording] / ASTV ร่วมกับ มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์, เมืองโบราณ.

สวดมนต์มอญ [เทปบันทึกเสียง] / มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ ชุมชนวัดศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี.

3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สื่อประเภทนี้ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีบทบาททั้งในด้านการจัดเก็บและการค้นคืน ซึ่งข้อมูลในรูปสื่ออิเล็กทรอนิกส์อาจมีหลายรูปแบบ เช่น ข้อมูลจากซีดี-รอม (CD ROM) ข้อมูลจากฐานข้อมูลออนไลน์ (online database) ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (e-database) ข้อมูลจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ข้อมูลจากวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-journal) ข้อมูลในรูปสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (soft copy) ที่แปลงมาจากข้อมูลในรูปสื่อสิ่งพิมพ์ (hard copy) โดยเนื้อหาที่ถูกดัดแปลงให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถแสดงผลออกมาได้จากการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ หรือข้อมูลที่รวบรวม จัดสร้าง และจัดเก็บขึ้นมาใหม่ที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงเนื้อหาเอกสารฉบับเต็ม (full-text) หรือฉบับย่อ (abstract) เป็นต้น

ตัวอย่างเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีมอญ

www.MonStudies.com เว็บไซต์เพื่อการศึกษาภูมิปัญญา มอญศึกษา ประวัติศาสตร์มอญ ชุมชนมอญ ภาษามอญ หลักภาษามอญ ศาสนา ธรรมสภา เพลงมอญ ศิลปมอญ นิทานมอญ ความเชื่อ มอญ ประเพณีมอญ พิธีกรรมมอญ อาหารการกินมอญ เอกลักษณ์การแต่งกาย โหราศาสตร์มอญ คัมภีร์/เอกสารมอญ การละเล่น/การแสดง บทความมอญ วารสารเสียงรามัญ และชมรมเยาวชนมอญ กรุงเทพฯ

www.monstudies.org เป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการของชนชาติมอญที่อยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในชุมชนวัดม่วงจะเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้ และเพื่อเชื่อมโยงประสานเป็นแหล่งความรู้ของคนมอญในเมืองไทยและพม่า โดยการนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรมมาทำความเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของชนชาติมอญ ซึ่งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจะมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ภาพเหตุการณ์ในอดีตจะมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำความเข้าใจในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสามารถโยงไปสู่ภาพการเมืองที่ชนชาติมอญไร้แผ่นดินในปัจจุบันได้

www.sac.or.th/database/ethnic/mon.html เป็นฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ซึ่งบรรยายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และเส้นทางอพยพของมอญเข้ามาในเมืองไทยในสมัยต่าง ๆ

www.thaidances.com/show/6_7.asp เป็นฐานข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงระบำพม่า-มอญซึ่งใช้ประกอบการแสดงในชุดราชาธิราชของบริษัท ศรีเอทมีเดีย สตูดิโอ สามารถดาวน์โหลดตัวอย่างภาพการแสดงชมได้

4) สื่อบุคคล

สื่อบุคคลเป็นสื่อพื้นฐานของสื่อทุกประเภทที่มีอยู่ บางครั้งจะเรียกในลักษณะรวม ๆ กันเป็น “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ที่แสดงให้เห็นว่าสื่อบุคคลมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในชุมชนนับตั้งแต่ในอดีตที่ยังไม่มีการคิดค้นสัญลักษณ์ใช้ในการจารึกหรือภาษาเขียน เพื่อบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ วิชาความรู้และวิทยาการแขนงต่าง ๆ จะถ่ายทอดสืบต่อกันมาได้โดยอาศัยการสื่อสาร พบปะ พูดคุย สั่งสอน และเลียนแบบกันมา

ตัวอย่างสื่อบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีมอญ

1) หลวงพ่ออุตตมะ ชาวมอญนับถือท่านเป็นเทพเจ้าของชาวมอญ ท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูอุดมสิทธิศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2512 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ที่พระอุดมสังวรเถระ เมื่อปี พ.ศ. 2524 และได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาอุดมมงคล เมื่อปี พ.ศ. 2534 เป็นพระเกจิอาจารย์ชื่อดังแห่งวัดวังแก้วเวการาม ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ที่ได้รับความเคารพเลื่อมใสเป็นอย่างสูงในหมู่คนไทยเชื้อสายมอญและชาวพุทธทั่วไป มรณภาพในวันที่ 18 ตุลาคม 2549

2) นายเงิน ดนตรีเสนาะ ได้รับความไว้วางใจจากทางราชการ เจ้านาย พระบรมวงศานุวงศ์ให้เข้าร่วมในพระราชพิธีสำคัญของชาติ สืบทอดมรดกเพลงมอญ เครื่องดนตรีมอญ นายเงิน ดนตรีเสนาะถึงแก่กรรม เมื่อปี พ.ศ. 2463 นายมงคล พงษ์เจริญ จึงเป็นผู้สืบทอดมรดกเพลงมอญของนายเงิน โดยเป็นหัวหน้าสำนักดนตรีอาวุโส วงปี่พาทย์มอญ อยู่ตำบลบางเตือ อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี

3) อาจารย์จวน เครือวิชฌยาจารย์ เป็นบุคคลหนึ่งของชุมชนบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ที่ใช้ความเชี่ยวชาญทางด้านภาษามอญในการแปลภาษามอญ และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี วิถีชีวิตของชาวมอญ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 - 2533 เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง และในปัจจุบันท่านเป็นที่ปรึกษาของเจ้าอาวาสวัดบ้านม่วง นักวิชาการทางศิลปวัฒนธรรม และองค์กรทางด้านศิลปวัฒนธรรม

4) นายพิศาล บุญผูก ชาวไทยเชื้อสายรามัญ บ้านเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นผู้สนใจที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติไว้ นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2525 กระทั่งปัจจุบัน ได้จัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านขึ้นที่บ้านของตนเอง ได้รวบรวมศิลปวัตถุที่มีค่าและหาได้ยากไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องปั้นดินเผา มีลักษณะเป็นแบบมอญโบราณและพยายามสะสมและหาซื้อเพิ่มเติมเพื่อเก็บรวบรวมไว้ให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจทั้งชาวไทยและต่างประเทศเข้ามาชมโดยไม่คิดค่าเข้าชม นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 นายพิศาล ได้ร่วมกับวัดปรมัยยิกาวาสวรวิหาร จัดพิพิธภัณฑ์ขึ้นที่วัดเพื่อรวบรวมศิลปวัตถุโบราณและสิ่งของที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ร่วมมือกับศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดนนทบุรี หาทุนเพื่อซ่อมภาพจิตรกรรมฝาผนัง และบูรณะโบราณสถานต่าง ๆ ในจังหวัดนนทบุรี

5) องค์ บรรจุน นักวิชาการอิสระ เชื้อสายมอญชาวปากบ่อ จังหวัดสมุทรสาคร จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปริญญาโทด้านประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรี

นครินทร์วิโรฒ และกำลังศึกษาในระดับปริญญาเอกในสาขาสหวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้สืบทอดอารยธรรมของอารยชน เช่น มอญ อันเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมของสยาม มีผลงาน อาทิ “ต้นทางจากมะละแหม่ง ต้นธาร วิถีมอญ/ หลิงมอญ อำนาจ และราชสำนัก/ จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญ” รวมถึงเล่มล่าสุดที่ได้รางวัลชนะเลิศจากเวที "เซเว่นบุ๊คอวอร์ด" ประเภทสารคดี คือ “สยามหลากหลายพันธุ์”

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องมอญร้องไห้ มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

อระโห โอชีมา (2535) ศึกษาชีวิต พิธีกรรมและเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย กรณีศึกษาในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า การแสดงออกและการเรียนรู้ เอกลักษณ์ชาติพันธุ์มอญ และพรมแดนชาติพันธุ์มอญในชีวิตประจำวันและพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนมอญ เพื่อที่จะให้กลุ่มชาติพันธุ์สามารถดำรงอยู่ได้ จำเป็นต้องมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ กลุ่ม (group) ประวัติ (history) และเอกลักษณ์ (identity) ในขณะเดียวกันพิธีกรรมก็มีความสำคัญต่อการที่บุคคลมารวมกัน เป็นกลุ่ม มีความสำคัญต่อการทำให้อดีตปรากฏขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งพิธีกรรมยังมีความสำคัญต่อการสร้างเอกลักษณ์ของบุคคล ต่าง ๆ ที่เข้าร่วมพิธีกรรม จากการวิเคราะห์ชีวิตประจำวันและพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนมอญแล้ว พบว่า คนมอญในชุมชนบ้านมนมีเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ที่ซับซ้อนกันอยู่ 2 ระดับ คือ ในระดับ ที่เป็นคนไทยและในระดับที่เป็นคนมอญควบคู่กันไป ซึ่งการที่คนมอญในชุมชนบ้านมนมีเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งที่เป็นคนไทยนั้น ไม่ใช่ว่ามีเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ไทย แต่มีเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งของสังคมไทยหรือประเทศไทยซึ่งหลายชาติพันธุ์ซับซ้อน อยู่ในระดับที่เป็นคนไทย คนมอญในชุมชนบ้านมนแบ่งใช้ สัญลักษณ์ต่าง ๆ ของชาติพันธุ์มอญ ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และกาลเทศะ เช่น การแต่งกาย และการใช้ภาษา เป็นต้น

ประนอม เคียนทอง (2536) ศึกษาประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนกกอก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ชาวมอญส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมประจำชีวิตแบบมอญ อันได้แก่ การบวช การแต่งงาน และการตาย สำหรับประเพณีและพิธีกรรมแนวฮินดูของมอญเริ่มมีตั้งแต่เดือนห้าเป็นต้นไป ฮินดูของมอญที่คล้ายกับฮินดูของอีสานมี ๖ ประเพณี คือ เดือนห้ามีบุญสงกรานต์ เดือนหกมีการเลี้ยงผีบ้านผีเรือนและผีบรรพบุรุษ เดือนแปด มีบุญเข้าพรรษา เดือนสิบมีบุญสารท เดือนสิบเอ็ดมีบุญออกพรรษาและบุญเทศน์มหาชาติ และเดือนสิบสองมีบุญกฐิน ส่วนประเพณีและพิธีกรรมในเดือนอื่นๆ ไม่ตรงกับฮินดูของอีสาน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีและพิธีกรรมกับวิถีชีวิตของมอญ พบว่า การสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมของมอญบ้านพระเพลิงมีความสัมพันธ์ในด้านคติธรรม ด้านเนติธรรม ด้านวัตถุธรรม และด้านสทธรรม ซึ่งช่วยให้สังคมมอญในชุมชนมีความสงบเรียบร้อยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเคารพผู้อาวุโส

ศรีปาน รัตติกาลชลากร (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของสื่อพื้นบ้านในวัฒนธรรมมอญในอำเภอพระประแดง พบว่า มอญเป็นชนชาติแรก ๆ ในเอเชียอาคเนย์ที่ถ่ายทอดอารยธรรมต่างๆ ของอินเดียให้รัฐข้างเคียง แม้จะต้องอพยพเข้าในไทย แต่สิ่งที่คนมอญนำมาด้วย ก็คือ วัฒนธรรมต่าง ๆ และยังคงรักษาสืบทอดมาจนปัจจุบัน เช่น ภาษา ประเพณี พิธีกรรม การละเล่นต่าง ๆ เช่น การถือผีและงานศพแบบมอญ มีประเพณีการถือผี ประเพณีการรำผี ประเพณีมาปนกิจศพพระสงฆ์มอญ ประเพณีการแข่งลูกหนู และประเพณีมอญร้องไห้ เป็นต้น ประเพณีมอญร้องไห้ เกิดจากความเสียใจของลูกหลานญาติมิตรที่ร้องไห้คร่ำครวญถึงผู้ตาย และพัฒนาเป็นการร้องไห้ที่มีจังหวะดนตรีประกอบ แสดงถึงความอาลัยอาวรณ์และความรักที่มีต่อผู้ตาย

โดยการสรรเสริญบุญคุณ ความดีที่เคยสร้างมา เช่น การอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูลูกหลานมาจนโตใหญ่ พิธีฉาบฉวยพระสงฆ์มอญ จากความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของมอญ ซึ่งยกย่องพระสงฆ์ว่ามีความแตกต่างจากคนทั่วไปเมื่อมรณภาพลง จึงไม่ควรเผาร่วมกับสถานที่ซึ่งใช้เผาคนทั่วไป แต่จะใช้ปราสาทหรือเมรุลอยหรือโรงทิมสำหรับฉาบฉวยพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการให้เกียรติอย่างสูง ถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวบ้านที่ปฏิบัติแก่พระสงฆ์ที่มรณภาพ

ประเพณีมอญร้องไห้ ช่วงแรกมีการสอนจากพ่อเพลงแม่เพลงสืบทอดกันมา โดยร้องเป็นภาษามอญ ประกอบดนตรี เช่น จะเข้ ซอสามสาย กลอง และ ฉิ่ง ร้องที่บ้านเพราะนำศพมาเก็บไว้ที่บ้าน ผู้ร้องจะได้แก่ลูกหลานของผู้ตายและร้องเป็นภาษามอญ ในช่วงหลังอาจมีการจ้างวงปี่พาทย์มอญมาบรรเลง และการจ้างร้องซึ่งเป็นการร้องสด ต่อมาการจัดงานศพแบบมอญดั้งเดิมก็เปลี่ยนแปลงไปนิยมจัดตามวัดมากกว่า วงปี่พาทย์มอญก็เริ่มมีผู้เล่นน้อยลง จึงมักหันมาใช้เทปบันทึกเสียงแทน เพราะสิ้นเปลืองน้อยกว่า การเปิดเทปบันทึกเสียงแทนการร้องเอง มักร้องเป็นภาษามอญปนไทย ต่อมาก็ลดน้อยลงจนเกือบไม่มีผู้เล่นเป็น และหมดไปจากอำเภอพระประแดง ประเพณีการเล่นตะแยมมอญและมอญร้องไห้มีการเปลี่ยนแปลงไปนั้น สืบเนื่องมาจากเด็กรุ่นใหม่เรียนหนังสือจากส่วนกลางทำให้การพูดและใช้ภาษามอญลดลงจนเกือบพูดไม่ได้ และมองว่าถ้าสมัยไม่น่าสนใจเท่าสิ่งบันเทิงสมัยใหม่ ตลอดจนการถ่ายทอดหมดไปเมื่อผู้เล่นตายไป ประเพณีฉาบฉวยพระสงฆ์มอญ และพิธีศพแบบมอญ ก็มีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากซึ่งจะมีผลในมอญรุ่นใหม่ต่อ ๆ ไป ที่อาจจะไม่มีโอกาสได้รับการถ่ายทอดรับรู้เรียนรู้ หรือ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าสืบทอดจากพ่อแม่ปู่ย่าตายาย

สุภาพร มากแจ้ง (2540) ศึกษาวิถีชีวิตมอญบางขุนเทียน "มอญบางกระดี่" พบว่า ความสัมพันธ์ภายในชุมชนมอญบางกระดี่เป็นความสัมพันธ์ฉันเครือญาติ ในงานเทศกาลต่างๆ มักทำอาหารคาวหวาน แบ่งปันเพื่อนบ้าน หรือนำไปทำบุญ ความสัมพันธ์ภายนอกชุมชนมีทั้งด้านการค้าขาย เพลงพื้นบ้าน นาฏศิลป์พื้นบ้าน และวงดนตรีพื้นบ้าน ชาวบางกระดี่ดำรงชีวิตตามขนบประเพณีมอญที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ โดยมีคัมภีร์โลกสิทธิ์ี และโลกสมมุติเป็นระเบียบแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตคนมอญ เช่น การโกนผมไฟ การแต่งงาน และการตาย การจัดงานศพเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมาก มีข้อห้าม และข้อปฏิบัติมากมาย ปัจจุบันวิถีชีวิตมอญบางกระดี่มีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงไป ประเพณีและวัฒนธรรมลดความสำคัญลง สภาพชุมชนเริ่มอ่อนแอ เพราะไม่สอดคล้องกับสังคมอุตสาหกรรม

อลิสรา รามโกมุท (2542) ทำการศึกษาเรื่อง เกาะเกร็ด: วิถีชีวิตชุมชนมอญริมแม่น้ำเจ้าพระยา พบว่าวิถีชีวิตของชุมชนไทยเชื้อสายมอญเกาะเกร็ด มีความน่าสนใจสมควรแก่การศึกษาค้นคว้า และรวบรวมไว้ เนื่องจากยังคงมีวิถีชีวิตที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเช่นเมื่อครั้งตั้งถิ่นฐานแต่แรกเริ่ม และยังคงสามารถรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้อย่างดี มอญมีประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานศพ มอญร้องไห้ กระทำในพิธีฉาบฉวยพระภิกษุสงฆ์หรือผู้สูงอายุมากๆ โดยหญิงสูงอายุชาวมอญจะทำหน้าที่ร้องคร่ำครวญพรรณนาถึงคุณงามความดีของผู้ตาย ประเพณีทางศาสนาและเทศกาล ประเพณีเกี่ยวเนื่องในศาสนาที่มีการสืบทอดปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่สำคัญหลายประเพณี จากผลการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตของชาวมอญแต่ละชุมชนจะมีความเชื่อและข้อปฏิบัติตามประเพณีต่างๆ เกือบจะเหมือนกันทุกประการ ยกเว้นแต่ข้อปฏิบัติปลีกย่อยในบางประเพณีเท่านั้น แต่ปัจจุบันสังคมมอญต่างๆปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมลดลง เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มอญรุ่นใหม่ส่วนใหญ่เห็นว่า คติความเชื่อและประเพณีบางอย่างเป็นเรื่องล้าสมัยและทำให้

เลิกปฏิบัติไป ส่วนประเพณีพิธีกรรมบางอย่างที่ถือปฏิบัติอยู่ ก็ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบไปให้เหมาะสมกับสภาพสังคมมากขึ้น

เกศแก้ว กล่าวทอง อรญา กรับไกรแก้ว และอุมาพร ชัยยนต์ (2556) วิจัย เรื่อง ปี่พาทย์มอญงานศพ : กรณีศึกษา ดุริยเสนาะศิลป์ จังหวัดปทุมธานี พบว่า เดิมทีนั้นวงปี่พาทย์มอญ สามารถเล่นในงานมงคลและอวมงคล ต่อมานิยมใช้บรรเลงเฉพาะงานศพเท่านั้น สถานภาพของวงปี่พาทย์มอญ คณะดุริยเสนาะศิลป์ จังหวัดปทุมธานี จากการศึกษาพบว่า เนื่องจากสถานภาพในการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จึงทำให้มีผลกระทบต่อวงปี่พาทย์มอญลดน้อยลง แต่วงตรีปี่พาทย์มอญ ก็ยังปรากฏอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงใน “พิธีศพ”

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่าการศึกษารื่องของมอญกันอย่างต่อเนื่อง และพบว่ามอญเป็นชาติที่ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีของตนอย่างเคร่งครัด แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบางอย่างให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ทำให้คณะผู้วิจัยสนใจจะศึกษา เรื่องมอญ ร้องไห้ว่าในปัจจุบันยังคงมีอยู่หรือไม่และมีการปรับเปลี่ยนอย่างไรให้ตอบสนองสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อจะได้อวยอนุรักษเอกลักษณ์ที่ติงามของมอญไว้สืบไป

